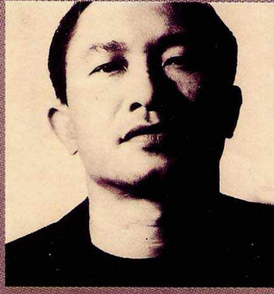
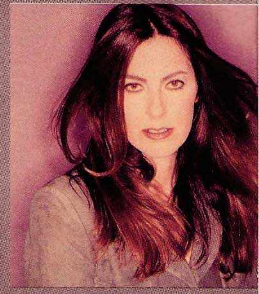
SİNEMA'NIN ÜCRETSİZ EKİDİR

'90

DOKSAN'LI YILLAR - 3

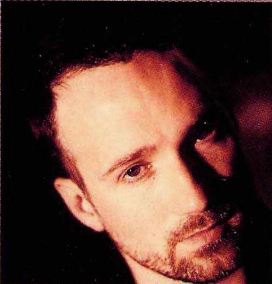

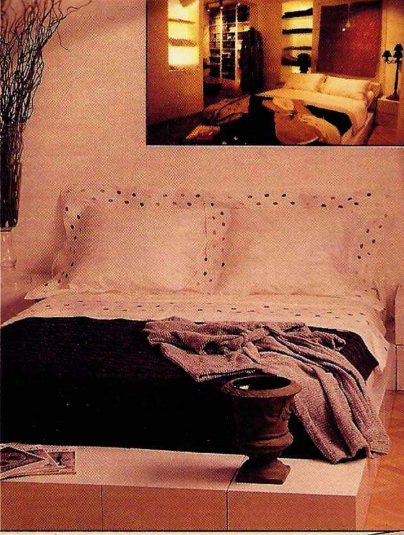
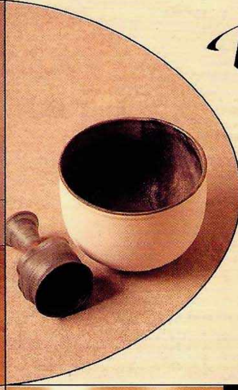

25 HARİKA YÖNETMEN

EFES PİLSEN'İN DESTEKLEDİĞİ TÜRK FİLMLERİ

- Yeni İngiliz Sineması
- Avrupa Sineması
- Atilla Dorsay
- Westernde Reformist Rüzgarlar

Kalitenin Dayanılmaz Şıklığı...

AMÉLIE & MÉLANIE

JhChicouri

CERAUNAVOLTA

BISSON BRUNEEL

BECARA
DESDE 1964

CARRARA

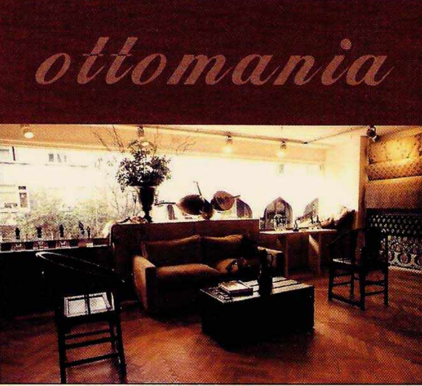
LES BRAS DE MORPHEE

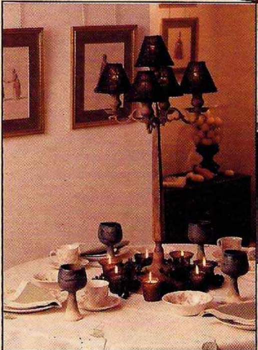

ESTEBAN
parfums pour la maison

Catherine Memmi
PARIS

SANAT ODASI

Forum Dekorasyon ve Tic. A.Ş. Mim Kemal Öke Cad. No:3 D:1 Nişantaşı - İSTANBUL Tel:(212) 233 52 25 - (212) 233 60 20 Fax:(212) 225 06 70

DEVAMI VAR...

Üçüncü sayının en kapsamlı dosyası 25 Harika Yönetmen... Doğrusunu söylemek gerekirse 25 sayısını bulmakta pek zorlandığımız söylenemez. Ama uğraşsak bu sayıyı 50'ye kadar da çıkartabilirdik. Bütün mesele "harika yönetmen"den ne anladığınız noktasında kilitleniyor. Sözgelimi Luc Besson benim hiçbir zaman favori yönetmenlerim arasında olmadı. Ama bugün yapımcılığını yaptığı "Taksi" adlı filmin Türkiye'deki reklamları "Luc Besson Sunar" diye yapılıyorsa, Besson'un döneme şöyle ya da böyle damgasını vuran yönetmenlerden biri olduğunu da kabul etmek gerekiyor.
Siz dergi okurları ve biz yazarlar, elbette filmleri kimin yönettiğine dikkat ediyor, yönetmenleri tanıyoruz. Ama filmler üzerine tek satır okumadan sadece lobi fotoğraflarına bakarak film seçen azımsanamayacak geniş bir kitlenin olduğu ülkede, yönetmen isminin reklam unsuru olarak kullanılması önemli...
25 Harika Yönetmen dosyasına baktığımızda 90'lar sinemasının bir başka profili daha çıkıyor karşımıza. Anglosakson kültürünün damgasını vurduğu bir dönem bu... Listedeki İngiliz ve Amerikalıların toplam sayısı 13. Son 10 yıl, bir anlamda Amerikan ve İngiliz yönetmenlerin dönemiydi. Tabii Uzak Doğuluları unutmamak gerekiyor, listede 5 tane çekik gözlü yönetmen hemen dikkat çekiyor.
Fransız sinemasından iki yönetmen aldık, Besson ile Jeunet-Caro ikilisi... İlk filmi "La Haine / Nefret"le ciddi bir çıkış yapan ama ikinci filminde batan Mathieu Kassovitz dışında 90'larda etkisi bize kadar ulaşan çok önemli bir başka yönetmen çıkarabilmiş değil Fransız sineması. Aynı şey listede tek yönetmenle (Nanni Moretti) temsil edilen İtalyan sineması için de geçerli...
Orta ve Doğu Avrupa sinemasının 90'lara en büyük katkısı ise hiç şüphesiz her yeni filmiyle büyük usta olduğunu kanıtlayan Kieslowski oldu. Üçüncü Dünya'dan İranlı Abbas Kiorastami dışında bir başkası sinema dünyasını fethedemedi... Kuzey Avrupa sineması ise Bergman'dan sonra bir büyük usta daha çıkardı 90'larda: Lars Von Trier... 25'lik liste, 80'lerde David Cronenberg'i çıkartan Kanada sinemasından gelen Atom Egoyan ile tamamlanıyor...
Bu 25 yönetmene bakarken çok sevdiğiniz yönetmenleri bulamayabilirsiniz ama sizden ricamız bu isimlerin "asıl çıkışlarını 90'larda yapan yönetmenler" arasından seçildiğini gözardı etmemeniz. Örneğin Besson 80'lerde de vardı ama bu kadar meşhur olmamıştı. "Titanic"in yönetmeni James Cameron da "Terminator", "Aliens" ve "Abyss" gibi filmlerle asıl çıkışını 80'lerde yapmıştı. Peter Greenaway de belki Türkiye'de 90'lı yıllarda tanındı ama onu meşhur eden asıl başyapıtlarının tümünü 80'lerde vermişti...

• • •

Bu sayıda 90'ların Türk sinemasına da Efes Pilsen'in yapımlarına sponsor olarak katıldığı filmleri anarak yer verdik. Hiç şüphesiz asıl amaç, Türk sinemasını başlı başına bir özel ekle değerlendirmek. Bu da planlarımız arasına dahil ettiğimiz bir çalışma.
Bu üçüncü ekle birlikte geçtiğimiz yaz başladığımız Özel Sayı çalışmamızı tam olarak bitirmiş olmuyoruz. Belki bu konuda -en azından önümüzdeki aylarda- bir daha ek vermeyeceğiz ama derginin içinde 90'lı yıllar sineması üzerine dosyalar yayınlamaya devam edeceğiz. Sözgelimi önümüzdeki aylarda, eleştirmenlerin "En İyi 10"larını yayınlayacağız. Daha sonra da, 90'ların En İyi 100 filmi dosyasını...

MEHMET AÇAR

1 NUMARA (N) HEARST

Yönetim Kurulu Başkanı
ÖNAY BİLGİN
İmtiyaz Sahibi
ERCAN ARIKLI
Genel Yönetmen
MEHMET E. DEMİREL
Genel Yönetmen Yardımcısı (Yayın)
AHMET ÖRS

Genel Yayın Yönetmeni
(Sorumlu)
MEHMET AÇAR
Yazı İşleri Müdürü
CEM ALTINSARAY
Görsel Yönetmen
FİLİZ DAL
Yazarlar
TUNA ERDEM, TUNCA ARSLAN
UYGAR ŞİRİN, ATİLLA DORSAY
SEVİN OKYAY
KUTLUKHAN KUTLU

Genel Müdür
KEMAL GÜLER
Genel Müdür Yardımcıları
RANA KARLIDAĞ
ECE ARMAN
Reklam Grup Müdürü
ESRA ORGA
Müşteri Temsilcisi
ARZU ÇAKARLI
Rezervasyon Teknik Müdürü
İSMAİL KARPUZOĞLU
Rezervasyon
AYFER KOÇ
502 80 90/91

Genel Yönetmen Yardımcısı (İdari)
AYŞE BARIM
İnsan Kaynakları Koordinatörü
ŞAKİR GÜLSEVER
Tanıtım Koordinatörü
NÜKHET SARIOĞULLARI
Tanıtım Sorumlusu
AYÇA DEMİRAY
Tanıtım Görsel Yönetmeni
NACİ YAVUZ
Promosyon Koordinatörü
NERGİS ARDA OK
Promosyon Sorumlusu
ASUMAN KARABACAK
Teknik Koordinatör
FAZIL MECİT
İdari İşler Sorumlusu
FETHİ MEHMET KÜÇÜKAKALIN

SİNEMA
1 NUMARA HEARST YAYINCILIK A.Ş.
ÜRÜNÜDÜR
Yönetim Yeri: Basın Ekspres Yolu,
Medya Plaza, 34540 Güneşli/İST.
Tel: (0212) 502 84 79 - 80
Faks: (0212) 502 83 85
DAĞITIM
Birleşik Basın Dağıtım A.Ş.
(0212) 624 30 00 (PBX)
BASKI
Mısırlı Matbaacılık A.Ş. Tel: (0212) 642 90 80

Yazı ve fotoğrafların tüm hakları SİNEMA dergisine, yayınlanan ilanların sorumluluğu ilan sahiplerine aittir.
Bu dergi basın meslek ilkelerine uymaya söz vermiştir.

Okur Hizmetleri Servisi: 502 89 26-5 hat Fax: 502 89 31
İnternet adresi: abone @ 1numara.com.tr

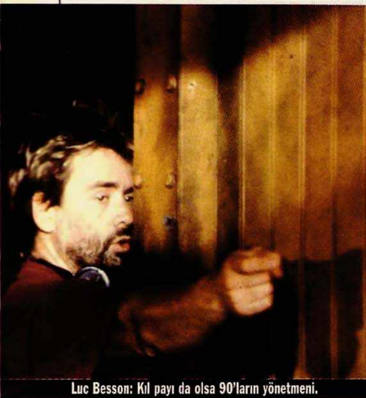
25 HARİKA YÖNETMEN

90'lar sineması nasıl bir şey? Bu soruya verilecek en güzel cevap belki de bu 25 yönetmene toplu bir bakışta yatıyor. İşte dünya çapında şöhrete 90'lı yıllarda ulaşan, döneme damgasını vuran, sinema tarihinde "usta" kontenjanından işlem görmesi kesin olan yönetmenler...

YAZARLAR

(Alfabetik sırayla)

MEHMET AÇAR, CEM ALTINSARAY, TUNA ERDEM, KUTLUKHAN KUTLU, SEVİN OKYAY, UYGAR ŞIRİN

Luc Besson: Kıl payı da olsa 90'ların yönetmeni.

★ LUC BESSON

Fransa (1959)

Her ne kadar 90'larda çok konuşulmuş kimi filmlerin, gün geçtikçe popülaritesi artan yönetmeni olsa da kendisi, esas çıkışı 80'lere tekabül ediyor Luc Besson'un. Siyah-beyaz bir çalışma olan "Le Dernier Combat" (1984), Besson'un henüz daha 24 yaşında iken adını duyurduğu -tabii ki evinde, Fransa'da- ilk çarpıcı filmi oldu. Bundan sonra çektiği filmlerin hemen tamamıyla ulusal gişe rekorları kıran, kendisine çokluk genç ve heyecan küpü bir seyirci kitlesi edinen ve hakkında envai çeşit şey yazılıp çizilen Besson, bir kez daha, hem de okkalısından bir tartışma koparan filmi "Beşinci Güç"e (1997) kadar kendi seyircisi ile yetinmek durumunda kaldı. Gaumont'un tahsis ettiği tatlı bütçeyle Hollywoodvari bir dev prodüksiyona dönüşen bu filmi ile kaçınılmaz olarak "Avrupalı Spielberg"e terfi etti ve geniş kitlelerin önüne çıktı. Öteden beridir kendisine ikircikli bir tavırla yaklaşan Fransız eleştirmenler de, bu filmi nimet bilerek açtı ağzını, yumdu gözünü ve neredeyse maskara ilan ettiler kendisini. Keyfe keder, zira Besson okyanusun diğer yakasına attı postu bir kere ve daha "Besson" filmler çekememesi için de bir sebep kalmamış oldu!

Aslında farklı kulvarların yolcusu olan iki üç çağdaşıyla birlikte Godard sonrası Fransız sinemasının, koca bir ulusal sinema geleneğinin dışında kalmayı yeğledi Besson. Bu tutumu başarısında olduğu kadar, "başarısızlığı"nda da rol oynadı ve eleştirmenlerin kalemlerinden damlayan kan olarak karşılığını buldu. Sinemasına gelince... Birbirinden etkileyici görsel anlatım izlekleri kurmakta, kamerayı istediği zaman unutturup, istediği zaman gözümüzün içine kakmakta ve MTV estetiği denilen yeni zaman marifetinin icaplarını "harfiyen" yerine getirmekte kıtanın en iyisi olduğu söylenebilir. Sinematografide ve özellikle de kurguda video tarzına olan eğilimini, giderek artan bir şiddette, hemen her filminde deşifre ediyor Besson. Bu bağlamda "Beşinci Güç"te Chris Tucker'ın inanılmaz DJ sunumu sekansında yakaladığı doruk noktasını referans alarak sinemasının iyiden iyiye bu yolun yolcusu olduğu bile söylenebilir. Tekniğin içeriği boğması riskini de, biraz zekayla, genellikle hayatın kıyısında kalmış kahramanlarının, göz yaşlarınızı içinize akıtacak duygusallıktaki öyküleri ile tolore etmeyi başarıyor. Müzik sinemasının sacayaklarından birini oluşturuyor. Popüler kültürün günümüzde tuttuğu tüm köşebaşlarına uğramayı ve bütün öğelerini yerli yerinde kullanmayı çok iyi bilen usta yönetmen, hayranlığı da, öfkeyi de bu yönüyle üstünde topluyor. "Metro" (1985), "Derinlik Sarhoşluğu" (1988), "Nikita" (1990) ve "Leon" (1995) gibi filmleri, futbol takımları gibi özel taraftarını yaratmış olan Besson, son numarasını da evine (!) aldığı güzel, Milla Jovovich'e Jeanne D'Arc oynatarak yapmış bulunuyor. Neticede popüler olana övgü düzen ve deneylere açık kişiliği yüzünden daha iyi yerlere gelemeyeceğini savlayabiliriz pekâlâ ancak yabana atılacak bir sinemacı olmadığı da kesin! **(C.A.)**

★ KATHRYN BIGELOW

ABD (1951)

Kathryn Bigelow, daha ikinci uzun metraj filmini çektiğinde bir kült yönetmen statüsüne yükselmişti bile. Söz konusu film, Gotik mekanlarla neredeyse özdeşleşmiş olan vampirleri Western bir coğrafiye yerleştiren "Near Dark"tı (1987). Film, aristokrat vampirin yerine, karavanlarıyla Amerika'nın çöllerinde dolaşan ve geceleri susuzluklarını gidermek için bir kasabada (ya da motelde) konaklayan Western vampirlerini koyuyordu. Film, göçebe vampirler kavramıyla ve ışığı (ya da karanlığı) adeta bir fetiş haline getirişiyle bile epey ilgi çekiciydi. Estetik anlayışının altında ise, Kathryn Bigelow'u bu kadar dikkatle izlenen bir yönetmen yapan şey yatıyordu: Pop kültür, özellikle de popüler görsel sanatlar konusunda sağlam bir çift göz. Bigelow, sinemacılığa başlamadan önce bir avant-garde sanatçıydı. San Francisco Sanat Enstitüsü'nde eğitim gördükten sonra New York'un avant-garde havasını soluyor, resimleri ve kavramsal sanat eserleri sergileniyor, hatta Susan Sontag gibileri tarafından değerlendiriliyordu. Vito Aconi'nin kavramsal sanat sergilerinde fonda gösterilecek filmler çekerken, Columbia Üniversitesi'nde sinema dersleri almaya başladı, ama o sırada kafasında film yapmaktan çok, sinema teorileri ve eleştiri vardı. Bir söyleşisinde ona ilham veren, klasiklerini oluşturan sinemanın daha çok B tipi filmler olduğunu söylemişti. Sinemasına bakıldığında, bu hiç de şaşırtıcı bir açıklama değil. Janr üzerine düşünen, bir janra tanımlayıcı özelliklerini veren parçalarıyla (özellikle görsel etiketleriyle) çok ilgiliydi ve filmlerinde bunları çok etkili şekilde kullanıyordu. Ancak, tek bir janr üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade, birkaç ayrı türü harmanlayıp biraraya getiriyordu; tıpkı "Near Dark"ta vampirleri modern western coğrafyasının bağrına atması gibi. Bigelow'un fetiş yaratma eğilimine ve alt kültürlere olan ilgisine en iyi örneklerden biri de, motorsikletli çeteler imajı üzerine bir meditasyon olan ilk filmi (Monty Montgomery ile birlikte çektiği) "The Loveless" (1981) idi...

Kathryn Bigelow: Hollywood'un rakipsiz tanrıçası!

Yönetmenin "Point Break"te ve "Strange Days / Tuhaf Günler"de (1995) steadicam'i kahramanın gözü yerine koyan kullanımı, aksiyon sinemasının en sıcak anlarından bazılarını yakalamıştı. Bir kadın yönetmenin, "erkeklerin egemenliği" altındaki bir janrda adından bu kadar söz ettirmesi, epey ilgi çekmişti. Üstelik söz konusu kadının boyu 1.80, kocası da (şimdi ayrılar) filmlerinde güçlü kadın tiplemelerine sık sık yer veren James Cameron olunca, medya için malzeme tamamdı. Ancak gazeteciler zamanla, filmlerindeki "şiddet kullanan sert tipler", soluk vermeyen kamerası ve güzelliği dışında, bu sinemacının kendi işi ve modern sanat üzerine de epey bilgi sahibi bir entelektüel olduğundan bahsetmeye başladılar.

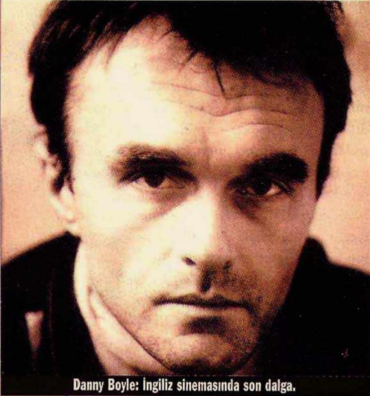
Bigelow, sanat hakkındaki fikirlerini, kendi B-tipi sinemasını (sadece ruhen, maliyet açısından değil) yaratmak için kullanıyor. Filmleri, sadece teknik açıdan şaşırtıcı ve temposuyla soluk kesici olmanın dışında, sinema üzerine analizler ve retrospektifler de içeriyor. Bigelow kültünün giderek

oturmasının sebebi de bu zaten: Büyük bütçeli işler alabilen ve "erkekleri kendi oyununda yenen" kadın yönetmenin ötesinde, kameranın arkasındaki bir popüler kültür analisti olması. **(K.K.)**

★ DANNY BOYLE

İngiltere (1956)

Amerikan Bağımsız Sineması yeni bir ekol yaratarak yükselmeye başladığı sırada, Atlantik'in öte yakasında benzer bir ekole İngiliz, hatta İskoç damgasını vurarak çığır açan Danny Boyle, 90'lı yılların si-

Danny Boyle: İngiliz sinemasında son dalga.

nemaya kazandırdığı en önemli yönetmenlerin başında geliyor. İlk başarısı, sinemanın bir ekip işi olduğunu idrak etmek olan Boyle, senarist John Hodge, yapımcı Andrew MacDonald ve oyuncu Ewan McGregor'dan müteşekkil muhteşem dörtlüyü kurarak yola koyuldu. Glasgow sokaklarında aşırı hızla yol alan bir kameranın görüntüledikleriyle zımba gibi bir açılış yapan ilk film "Shallow Grave" (Mezarını Derin Kaz, 1994) Doyle fenomeninin muştulayıcısı oldu. Bir doktor, bir muhasebeci ve bir gazeteciden oluşan üç sinir bozucu yuppie gencinin para hırsını vardırdıkları aşırı noktaya doğru son sürat yol alan film kara mizahı doruklarına tırmandırıyordu. Sonunda "gaipten" bir ses olduğu anlaşılan dış ses anlatıcının eşlik ettiği, kırmızı çarşaflara serilmiş katılaşmış bir ceset, delik deşik bir çatıdan süzülen ışık huzmeleri gibi beklenmedik yerlerde karşımıza çıkıveren büyüleyici görüntüler ile "sen doktorsun her gün adam öldürüyorsun" gibi tek cümlelik esprilerle bezeli film, paraya endeksli modern yaşamların da alabildiğine keskin bir eleştirisini sunarken gerilim türünün tüm kalıplarını da altüst ediyordu. Ardından Irvine Welsh'in kült romanından sinemaya uyarlanan ve Doyle ile ekibini bir anda zirveye oturtan "Trainspotting" (1996) geldi. Edirnburg'da yaşayan beş eroin bağımlısı kafadarın öyküsü yine kara mizah ve gerçeküstü izlenimi bırakan görüntülerle yoğrularak karşımıza geldi. Her ne kadar filmin eroin kullanımını övdüğü iddia edildiyse bu kez de Boyle eleştiri oklarını "junky"lerin beyhude temizlenme çabaları, yoksunluk krizleri ve şiddet ile bezenmiş dünyasına saplamaktaydı. Film Hodge'a Oscar, McDonald'a hiç hesapta olmayan bir kâr ve McGregor'a uluslararası bir yıldızlık payesi kazandırırken Boyle'u da 90'ların en önemli yönetmenleri arasına soktu. Ekip son olarak "A Life Less Ordinary" (1997) ile Amerikan sinemasının yasadışı çift izleğini altüst eden, terkisine melekleri de katarak gerçeküstü diyara iyiden iyiye göç eden bir filmle geldi hayranlarının karşısına. "A Life Less Ordinary" son yılların en başarılı dans sahnesinin de müsebbibi olmayı başardı. Doyle ve üç dostunun bundan sonraki marifetleri ise dört gözle beklenmekte. **(T.E.)**

★ KENNETH BRANAGH

İngiltere (1960)

İngiliz sinemasında popüler Shakespeare geleneğini canlandıran kişi olan Kenneth Branagh, aktör ve yönetmen olarak ilk filmi "Henry V"i (1987) yirmiyedi yaşındayken yaptı. Film ona iki Oscar adaylığı, İngiliz ve Avrupa Film akademilerinden, New York eleştirmenlerinden ödüller getirdi. Royal Shakespeare Company'nin en genç V. Henry'si olan Branagh (23 yaşındaydı), derhal anlamsız bir "Yeni Olivier" yaftası da yedi..

Kenneth Branagh: Sinemada Shakespeare ve fantazi.

Film dünyasına aktör olarak 1987'de Clare Peploe'nun "High Season / Yoğun Sezon" ve Pat O'Connor'ın "A Month in the Country / Taşrada Bir Ay" adlı filmlerindeki rolleriyle girmesinden önce hayli tiyatro ve TV deneyimi var. Ama "Ken Olayı"nın "V. Henry" ile başladığı rahatlıkla söylenebilir. BBC dizisi "Fortunes of War"da oynarken tanışıp evlendiği Emma Thompson'la birliktelikleri de işini kolaylaştırmadı. Önce kraliyet ailesi muamelesi görüp sonra dışlandılar. Bu arada Hollywood'a davet edilmişti. Ama kendince bir çekiciliği olan "Mary Shelley's Frankenstein" (1994) çok eleştirildi. Daha önce yaptığı "Peter's Friends" (1992) ile "Dead Again" de pek iş yapmamıştı. Hollywood'un ona duyduğu ilgi azaldı.

Sonuçta kâr hanesine yazılanlar Shakespeare uyarlamaları oldu. "V. Henry"nin ardından "Much Ado About Nothing/Kuru Gürültü" (1993) ile, bir "Hamlet" sahnelenmesi hikâyesi olan "In the Bleak Midwinter/Kara Kışın ortasında"yı yaptı. Genelde beğenildi, ama "kaba ve şaşaalı" uyarlamalar yapmakla da suçlandı. Oysa kendisi, Ozan'ın da öyle olduğunu düşünüyor. Sonra "Hamlet" geldi. Kesintisiz özgün metinden gerçekleştirilen, dört saatlik bir uyarlama. Hikâyeyi 19'uncu yüzyıla taşıdı. Böylelikle hem günümüze daha yakın olmasını, hem de dilinin kulağa aykırı gelmemesini sağladı. İnsanı şaşırtacak bir sarayın aşırılıklarıyla şatafatını istiyordu. Filmin temelinde ise, Hamlet'in hayatın anlamını arama mücadelesi yatıyordu. "Kuru Gürültü"de olduğu gibi, renk ve aksan gözetmeksizin, istediği oyuncuları oynattı. "Hamlet", beğeniyle karşılandı.

Kenneth Branagh, aktörlüğünün de etkisiyle iyi oyuncu seçen ve kullanan bir yönetmen. Siyah / beyazda çok başarılı (Kısmen "Dead Again" ve "Kara Kışın Ortasında"), renklide de görkemli bir görsellik yakalıyor. Yapım tasarımları konusunda çok titiz. Favori oyuncuları (Richard Briers, Emma Thompson, Brian Blessed, Derek Jacobi, vs.), birlikte çalışmayı tercih ettiği bir teknik ekibi var. Belfast doğumlu çocuk, dünyevi olanla ilahi olanı biraraya getirmesini biliyor. Belki de hâlâ kimliksel bir tedirginlik duymasına yol açan İrlandalı/İngiliz ikileminin de bunda etkisi vardır. **(S.O.)**

★ TIM BURTON

ABD (1958)

Günümüz Amerikan sinemasının önde gelen isimlerinden, Hollywood'un fantastik kanadını ayakta tutan, dahi "hayalperest", Tim Burton. Filmleri kadar kişiliği ve hayranı olduğu Cure topluluğunun solisti Robert Smith'i andıran giyim, kuşam, saç stiliyle de sinemanın ilginç simalarından biri. Roman yerine çizgi roman, Hollywood klasikleri yerine kült klasikleri, caz ya da çok sesli müzik yerine de new wave, trip-hop ve gitarlı pop'la beslenmiş, hayal gücüne ve yaratıcılığına "farklı" tonlarda yatırım yapmayı tercih etmiş Burton.

Tim Burton: Arsız zeka, dahi hayalperest, çocuk adam...

Çizgi film ve animasyon kökenli yönetmen, ekseriyetle animasyon ağırlıklı bir dizi kısa filmin ardından, uzun bir film için biraz sarksa da zeka dolu komiklikler barındıran ve sempatiyle karşılanan "Pee-Wee's Big Adventure"ı (1985) çekti. Bundan üç yıl kadar sonrasına tekabül eden, "The Beetlejuice" ile de 80'ler sinemasına bir başyapıt armağan etti. Bugünün star isimlerinden oluşan harika bir kadronun kurtlarını döktüğü, görülmemiş güzellikte özel efektlerin kalkındırdığı "The Beetlejuice" bir hayalet öyküsüydü ve bu yönüyle de Burton'a kara mizahını, gerçeküstücü dokunuşlarını ve tabii uçuk zekasını sonuna kadar sergileme olanağı tanıyordu. Film, kısa zamanda gençlerin malı oldu ve kültlük mertebesine yükseldi.

Kazandığı popülarite ve stüdyo kredisi sayesinde, 90'larda sosyal bir vaka haline gelecek, arka arkaya devam filmleri çevrilecek olan Batman serisinin ilkini üstüne aldı Burton. Jack Nicholson'ın Joker karakteri ile şöhretine şöhret kattığı "Batman" (1989), tüm dünyada inanılmaz bir hasılat yaptı. Ne var ki karanlık, tedirgin edici ve soğuk atmosferi, üstüne Burton'ın keyif verici görüntülerine karşın ağdalı ve yer yer sallanan hikayesinin kurbanı olmaktan kurtulamadı, eleştirmenlerin hışmına uğradı. 90'lar, eklektik bir filmografi kovalayan Burton için epey verimli zamanlar oldu. On yıla, kendi öyküsünden uyarladığı "Edward Scissorhands / Makas Eller" (1990) ile start veren Burton, kişisel duyarlılıkların sürüklediği bu filmiyle hiçbir zaman gerçek bir stüdyo yönetmeni olamayacağını haykırdı adeta. Star olmasına ramak kalmış bir Johnny Depp'in belki de en iyi oyununu verdiği bu film, ellerinin yerinde bir çift bahçe makası olan, cam gibi kırılgan ve fakat üstün yeteneklere haiz bir gencin komik-duygusal öyküsüydü. Ardından gelen "Tim Burton's Nightmare Before Christmas" (1993), Burton'ın ne kadar ileriye gidebileceğine işaret eden eşsiz bir örnek oldu. Stop-motion animasyon türünde, yine kendi yapımcılığında çekilecek olan "James and the Giant Peach" (1996) dışında herhangi bir emsalinin yanına yaklaşamayacağı başarısı ile de göz doldurdu. Tüm bunlar yetmezmiş gibi bir de "Ed Wood" musallat etti başımıza delişmen yönetmen. Sinema tarihinde çekilmiş en kötü filmlerinin müsebbibi sayılan, aslında görmezden gelinemeyecek bir öyküsü olan Ed Wood'un yaşamına ilişkin... Şu sıralar süper kahramanı Nicholas Cage'in oynayacağı söylenen -keşke Ben Affleck olsa!- "Superman Reborn" üzerinde çalışan Tim Burton, son olarak da "Mars Attacs!" (1996) ile gıdıkladı ruhumuzu. "The Fifth Element" ve "Men In Black" ile birlikte yeni bir janra göz kırpan bu filmiyle aşk ve nefreti birarada yaşattı seyircisine. O kadar yüksek bir potansiyele sahip ki kendisi, tabağımıza daha neler dolduracağı hiç bilinmez inanın. Onu ciddiye almak boynumuzun borcu... **(C.A.)**

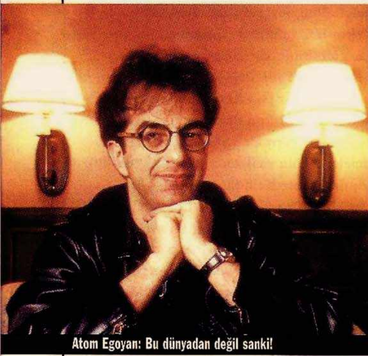
★ JANE CAMPION

Yeni Zelanda (1954)

Cannes Film Festivali'nde ilk kez bir kadın yönetmenin Altın Palmiye kazanmasının müsebbibi olan Jane Campion, filmlerinin odağına sorunlu ama güçlü kadın kahramanları oturtuyor. Campion, ilk filmi "Sweetie"de (1989) ailesini terörize eden, dengesiz, şımarık ve obur bir kadının öyküsünü anlatarak başladı sorunlu kadınlar galerisini kurmaya. Ardından "An Angel At My Table" (1990) ile Yeni Zelandalı kadın yazar Janet Frame'in, yanlışlıkla şizofren teşhisi konularak sekiz yıl akıl hastanesinde yatmak zorunda kaldığı mücadelelerle dolu yaşamını pelikülе geçirdi. Bu film ile Venedik Film Festivali'nde Gümüş Ayı ödülüne layık bulunan Campion, üçüncü filmi "The Piano"yu (1993) bir kez daha sorunlu ama güçlüklerin karşısında yılmayan bir kadın karakter etrafında ördü. Campion'a Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ve En İyi Özgün Senaryo dalında ise Oscar kazandıran "The Piano"nun sağır ve dilsiz kahramanı Ada, yüzünü bile görmediği bir adamla evlenmek üzere yaşamındaki en değerli iki şeyi, küçük kızını ve piyanosunu alarak geldiği Yeni Zelanda'da burnunun dikine giderek kocasını ve parmaklarından birini kaybederken, sesini ve ruhunu kazanıyordu. Campion'ın son filmi de yine bir kadın kahramanın öyküsüydü. Henry James'in "The Portrait of A Lady" (Bir Kadının Portresi, 1996) romanının bu hayli özgün uyarlamasında, filme adını veren zamanın bir hayli ötesindeki kadının, zorba kocasının elinde batağa saplanışını izliyorduk. "The Piano"da rol alan Harvey Keitel'in "Tanrıça" olarak tanımladığı Campion da filmlerinde anlattığı kahramanlar kadar mücadeleci bir kadın. Yeni Zelanda'da doğan ve Avustralya'da yaşayan Campion, sırasıyla antropoloji, resim ve sinema bölümlerinde olmak üzere tam üç ayrı üniversite bitirmiş ve daha ilk kısa filmiyle Cannes Film Festivali'nden ödül almayı başarmış. Campion mizansene büyük önem veren ve anlam yükleyen bir yönetmen. "The Piano"da kostümleri neredeyse birer karaktere dönüştürmüş olması, "Bir Kadının Portresi"nde ise mimariye benzer bir anlam atfetmesi bunun en büyük kanıtı. Campion oyuncu yönetiminde de çok başarılı. Holly Hunter'ın hayatının rolünü oynamasında, küçük bir kız çocuğu olan Anna Pequin'in Oscar'lık bir oyunculuk çıkarmasında ve Nicole Kidman'ın beklenmedik başarısında hep Campion'ın parmağı bulunuyor. Bundan olsa gerek nice ünlü oyuncu onun filmlerinde oynamak için adeta yarışıyor. Campion, "The Piano"da birden bire beliriveren animasyon sekansı ve "Bir Kadının Portresi"ndeki gerçeküstü tadlar bırakan seyahat bölümü gibi deneysel arayışlar da serpiştiriyor filmlerine. Campion hem senarist hem de yönetmen olarak 90'ların en önemli sinemacılarından biri olmakla kalmıyor hâlâ erkek egemen olan bu sanat dalında kamera arkasında kendini kanıtlamayı beceren tek kadın olma sıfatını da koruyor. **(T.E.)**

Jane Campion: Altın Palmiye'li bir kadın...

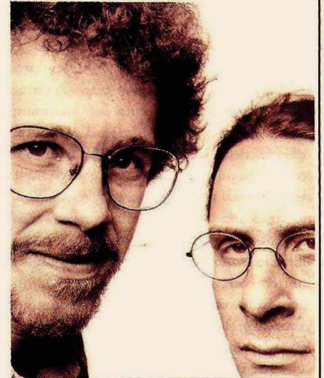

Atom Egoyan: Bu dünyadan değil sanki!

★ ATOM EGOYAN
Kanada (1960)

Mısır'a yerleşmiş Ermeni bir ailenin çocuğu olarak Kahire'de dünyaya gelen ve üç yaşından itibaren Kanada'da yaşayan Atom Egoyan, farklı kültürlerin iç içe geçtiği bu geçmişin yarattığı kimlik bunalımıyla filmlerinde hep cebelleşti. Önce etnik kökenlerini reddederek Ermenice bile öğrenmekten imtina eden Egoyan, sonradan Ermeni kökenlerini bağrına bastı ve tüm bu gelgitleri "The Calender" filminde dillendirdi. Mısır'ın ilk nükleer santralinin yüzü suyu hürmetine Atom adını alan Egoyan için "modern" dünyanın icatları ile kimlik sorunu daha doğduğu günden başlayarak iç içe geçmişti ve bu sorunu tekrar tekrar sinemaya taşımayı ihmal etmedi. Yeniyetmelik çağında tiyatroya merak saran Egoyan'ın filmlerinde, en sevdiği oyun yazarları olan Samuell Beckett ve Harold Pinter'in etkisini fark etmek de çok zor değil. Yine aynı yıllarda bir otelde çalışmış olmasının izlerini filmlerinde sürebiliyoruz zira "Speaking Parts", "Family Viewing" (1987), "The Adjuster" (1991), "Sweet Hereafter" (1997) gibi filmleri otel ve motellere önemli bir işlev yüklüyor. Uluslararası İlişkiler ve klasik gitar eğitimi alan Egoyan, öğrencilik yıllarında çektiği ilk kısa filmi "Howard In Particular" ile başladığı sinema mesleğini her filmiyle ödüller alarak sürdürdü ve Kanada'nın gelmiş geçmiş en başarılı yönetmeni ünvanına kavuştu. Egoyan filmlerinde, alışılmamış neredeyse tekinsiz bir anlatım yapısını benimsiyor. Olaylar neden sonuç ilişkisinin doğrusal çizgisini takip etmiyor, filmin çekirdeğinde yatan bir gizin, bir sırrın etrafında daireler çizerek ilerliyor ve bir sonuca, çözüme, doruğa ulaşmak şöyle dursun, aslında hiçbir giz olmadığı gerçeğiyle, her şeyin temelinde bir boşluğun, yokluğun yattığı olgusuyla yüzleşmeye zorlayarak sonlanıyor. Egoyan, olaysız olay örgüsünü, cevapsız sorulardan, tedavisi imkansız nevrozlardan, tesellisi mümkün olmayan acılardan devşirerek izleyicinin hem merak, hem de kasvet hislerini kaşıyor ve sonunda bizi ağır bir hüsranla baş başa bırakıyor. Egoyan'ın karakterleri, başlarına gelen çözümsüz olayları kabullenmek yerine, ritüellerle besleyip büyüttükleri devasa bir gizeme, saplantıya dönüştürüyorlar. Bu karakterler "sahte yas"dan muzdarip, yani acıyı dindirmeye değil, sürekli canlı tutmaya yönelik bir yas tutma anlayışı geliştiriyorlar. Bu nedenle yönetmen her ne kadar karakterlerine son derece mesafeli yaklaşsa da, bitimsiz yasın zifir rengi melankolisi her kareye siniyor. Ölüm, ayrılık gibi kaçınılamaz yaşam duraklarında sonsuza kadar beklemeye yeminli Egoyan karakterleri "neden neden" diye sayıklayarak, olmayan nedenler yaratarak basit gerçekleri gizem yumaklarına dönüştürüyor, kangrenlere bıçak vurmak yerine ölü uzuvlarla yaşıyorlar. "The Adjuster"da işi gücü nedensiz kazalara neden bulmak, kazazedelerin yaralarını açık tutmak olan bir sigortacı geliyor karşımıza, "Exotica"da (1994) kızının ölümünü kabullenmek yerine, olmayan çocuğuna bakıcı tutan ve vaktiyle çocuğuna bakan kızı striptiz kulübünde izlemeye gitmeyi bir ritüele dönüştüren babayla karşılaşıyoruz. "The Sweet Hereafter / Başka Bir Dünya"da ise bir trafik kazasına suçlu bulmaya soyunan koca bir kasaba halkıyla tanışıyoruz. Söylenmeyen sözlerin ağırlığını duyumsadığımız tüm bu filmlerde Egoyan, çağımızın çeşit çeşit iletişim yöntemini de anlatısının odağına yerleştiriyor. "The Calender"da telefon, "Family Viewing"de video, "Başka Bir Dünya"da cep telefonu, "The Adjuster"da sinema iletişimsizliğin, sahte iletişimin temsilcileri biçimine bürünüp, anlatının temel taşı olarak geliyor karşımıza. Kültürel yabancılaşma, iletişimsizlik, hüsran ve gömülemeyip hortlayarak canlıları da birer hayalete dönüştüren geçmiş, ince ve kara bir mizahtan da nasibini alarak yetkin ve özgün bir sinema diliyle yansıyor beyazperdeye ve Egoyan'ı sadece Kanada'nın değil dünya sinemasının en önemli isimlerinden birine dönüştürüyor. **(T.E.)**

★ JOEL COEN
ABD (1954)

Gelecekte 90'lı yıllar Joel ve Ethan Coen için, 80'li yıllarda çektikleri iki film -"Blood Simple" (1984) ve "Raising Arizona" (1987)- başarısının bir tesadüf olmadığını kanıtladıkları, dünya sinemasında kendilerine has bir yer işgal ettikleri ve peş peşe başarılar yaşadıkları bir dönemi işaret edecek. İlk iki filmleri itibarıyla tür sinemasının temel kalıpları içinde kalmayı tercih ettikleri ama 80'lerin hızlı kurgu anlayışı dahil hiçbir yönetmenlik sanatı modasına itibar etmedikleri görülüyordu. Farklı, özel bir sinemaydı onlarınki... Üslup olarak kesinlikle bir ilgileri olmamasına karşın Hitchcock'un çalışma tarzını hatırlatan, yani çekimlerden önce masa başında işi bitiren bir anlayışları vardı. Kamera hareketlerinin, açıların, çerçevelerin ve mizansenin inceden inceye planlandığı bir sinema yaptıkları gözleniyordu. Planlar birbirine dantel işlenmiş gibi ekleniyor ve film dakik bir saat gibi tıkır tıkır ilerliyordu. Buna karşılık hikayeyle seyirci arasından çekilen, stil oyunlarını seyirciye farkettirmeyen, tempo arttırmak için bildik attraksiyonlara başvurmayan ama perdede görünen ve yapılan her şeyin bir anlama sahip olduğu demir gibi sağlam bir sinema anlayışları vardı. Öyle ki tek bir planın çıkması bir Coen filmini eksik hale getirebilir, farklı bir kamera hareketi filmin bütünlüğünü bozabilirdi. Zeka dolu senaryoları, soğuk ironileri ve mükemmel sinemalarıyla eleştirmenleri kendilerine hayran bıraktıran Coenler 1990'da çektikleri ve ülkemizde

Joel ve Ethan Coen: Akıl dolu tebessümler...

gösterilmeyen "Miller's Crossing"in ardından gerçek bir başyapıtın altına imzasını attılar: "Barton Fink" (1991)... Bir yazarın tuhaf bir otelde bir senaryo yazması ya da yazamaması üzerine kurulu film, Cannes'da Altın Palmiye almasına rağmen geniş bir seyirci ilgisiyle karşılaşmadı. 1996'da büyük bir stüdyonun yapımcılığında şu ana kadar çektikleri en geniş bütçeli filmi yaptılar: "The Hudsucker Proxy / Bir Şirket Komedisi"... Bu filmin ardından yeniden özlerine döndüler ve küçük bütçeli bir "adam kaçırma" hikayesi olan "Fargo" ile seyirci ve eleştirmenlerden büyük bir ilgi görmekle kalmayıp, tutucu Akademi üyelerinin bile dikkatini çekip Oscar adaylığına kadar uzandılar. 90'lı yıllardaki -yine başarısız bir adam kaçırma hikayesi üzerine kurulu olan- dördüncü filmleri "The Big

Lebowski / Büyük Lebowski" (1998) de Coen kardeşlerin istikrarlı çizgilerinin bir simgesi olarak tüm dünyada ilgiyle karşılandı. Coen'ler görünürdeki akıcı ve çok iyi anlatılmış hikayenin altına zeka oyunlarıyla dolu sağlam bir alt metin döşeme yeteneğine sahipler (Ethan Coen felsefe disiplininden geliyor). Filmleri defalarca izlenebiliyor ve her seferinde yeni şeyler keşfetmek mümkün oluyor. "Bir Şirket Komedisi"nde Frank Capra filmlerinin mütevazı atmosferi içinde akıl dolu bir kapitalizm eleştirisine, "Barton Fink"te ise çok daha karmaşık ve geniş analizleri hakeden zeka oyunlarına rastlanıyor. İlk filmleri "Blood Simple" çizgisinde olan "Fargo" ise gündelik hayatın olağan sıkıcılığı içinde iyi ile kötünün mistik karşılıklarını arayan ve göründüğünden çok daha esrarengiz bir film olarak dikkat çekiyor. Mütevazı tavırlarını hiç yitirmeyen, büyük laflar etmekten hep uzak duran Coen kardeşler, o benzersiz soğukkanlı ironileri, akıl dolu senaryoları ve mükemmel anlatım teknikleriyle günümüzün en iyi sinemacıları arasındaki yerlerini almış durumdalar. **(M.A.)**

★ ABEL FERRARA

ABD (1952)

"Şiddet, uyuşturucu, küfür ve çıplaklık nedeniyle R reytingi verildi." Abel Ferrara filmlerinin tanıtımlarında genellikle buna benzer bir ibareye rastlanır. New York'un has çocuğu Abel Ferrara, sinema dünyasında çoğu kişiyi rahatsız eden filmlerine fon olarak genellikle doğduğu şehri seçiyor ve tarafsız olarak seyredilemeyen filmler yapıyor. Tasnif meraklısı kişiler ona "Amerikan bağımsız sinemasının kötü çocuğu" tarifini yakıştırmış olsa da, Katolik olarak yetiştirilmiş Ferrara, günah ve ruhun kurtuluşu temalarından sıkça yararlanan bir ahlakçı. Bunun en iyi örneği ise,

Abel Ferrara: İyi filmlerin "kötü" yönetmeni!

"Bad Lieutenant". Ferrara, çok tepki alan bu filminde olduğu gibi, "günah"ı hiçbir şey esirgemeden gösterirken, kurtuluşun sadece olabilirliğini ima ettiği için, kimileri ona "pislik" gözüyle bakıyor.

Bronx'da doğan yönetmen, Super 8'le amatör filmler yapmaya henüz bir yeniyetmeyken başladı. İlk filmi "Driller Killer" (1979) ve özellikle ikinci filmi "Ms. 45" (1981) hem birtakım iyi eleştiriler, hem de tepki aldı. Özellikle "Ms. 45"le (ya da, diğer adıyla "İntikam Meleği"), kült yönetmen statüsüne yükseldi. İlk günlerinden itibaren, sonraları biraz büyüse de, küçük bütçelerle çalıştı, iyi karakter oyuncularını tercih etti (Christopher Walken, Harvey Keitel), ana teknik kadrosuna genellikle bağlı kaldı: Görüntü yönetmeni (sabık Yeşil Bereli) Ken Kelsch, kurgucuları Anthony Redman ve Jimmy Mol, bestecisi Joe Delia, set amiri John McIntyre. Filmlerinin çoğunun senaryoları Nicholas St. John'a ait. "Bad Lieutenant"a (1992) Ferrara da katkıda bulundu. "Karartma/The Blackout"un senaryosu ise yönetmene ait. Filmin müziğini de, Jimmy Laine adıyla o yaptı.

Ferrara ödül işine pek aldırmıyor. Ancak durumda bir tuhaflık hissederse, lafını esirgemeyen biri olarak müdahale ediyor. "Body Snatchers" (1994) ile katıldığı Cannes Film Festivali'nde "Piyano/Piano" ile ödül alan Jane Campion için söyledikleriyle de hayli tepki çekmişti. Ferrara Altın Palmiye'li Campion için "Daha uçaktan inmeden jüri ödülü ona vermişti bile" dedi. Aşina olmadığı bir janrı, korkuyu ilk kez denediği "Invasion of the Body Snatchers" ise, aynı filmin önceki iki versiyonundan farklı ve daha ürperticiydi. Özellikle "öbür taraf"a geçenlerin "insan" kalmış olanları parmaklarıyla işaret edecek tüyler ürpertici bir sesle haykırmaları ve çocuklu helikopter bölümü, insanda silinmeyecek izler bırakıyordu. "Kötü çocuk" Ferrara, gene de ödülsüz kalmadı. Uluslararası York Bağımsız Film ve Video Festivali'nde "Karartma/Blackout" (1997) yönetmenlere verilen Jüri Özel ödülü (1998) ile 1996'da Venedik'te OCIC Ödülü'nü aldı. Büyük festivallerin büyük ödüllerine gelince, son on yılın en iyi filmlerinden birkaçını yapmış, yoğunluk ve atmosfer üstadı, gizli ahlakçı Ferrara herhalde bunlarla hiç buluşamayacak. **(S.O.)**

★ MIKE FIGGIS

İngiltere (1949)

"Stormy Monday"i (1987) izlediyseniz, Mike Figgis'in caza ilgisini farketmişsinizdir. Newcastle caz kulüplerinin çevresinde dönen filmin her tarafından sadece işitsel olarak değil, görsel olarak da caz damlıyordu. Baştan aşağı bir "film noir" atmosferine sahip olan "Stormy Monday", belki yönetmeninin cazla doğrudan ilgili tek filmi... Ama aynı zamanda müzisyen olan Figgis'in bütün sineması hakkında iyi bir ipucu.

Mike Figgis: Geç açılan talihi, güç kapanır inşallah!

Daha da ileri gidilerek Figgis'in filmlerinin üç aşağı beş yukarı cazın sinemadaki karşılığını oluşturduğu söylenebilir. "Leaving Las Vegas"ı (1995) ya da son filmi "One Night Stand"i (1997) gördüyseniz, bunun ne demek olduğunu kolaylıkla anlayacaksınız. Figgis, çoğu filminin müziklerini kendisi yaptığı gibi, öykülerini de kendi yazıyor. Amerika'daki ilk işi olan "Internal Affairs"i (1990) bir kenara bırakırsak, sinemasında yoğun olarak hissedilen ortak bir doku var, çünkü filmi üzerinde büyük bir kontrole sahip. Öykünün tasarlanması, senaryonun yazılması, filmin çekilmesi ve müziğin yapılması... Figgis bu süreçlerin tümünün içinde aktif olarak bulunuyor. Bu yüzden, çok sayıda film çekmemiş olmasına karşın, seyircinin aklında kalan bir sinema dili oluşturmuş durumda.

Kenya'da doğan ve 8 yaşına kadar orada yaşayan Michael Figgis, Londra'da müzik eğitimi gördükten sonra, İngiliz rhythm & blues grubu Gas Board ile çalışmaya başlamış. Daha sonra da neredeyse on yıl boyunca deneysel tiyatro grubu The People Show ile dolaşmış. Sinemaya geçmeden önce, tiyatroda sadece müzisyen olarak değil, kendi deneysel sahne yapımlarında yazar ve yönetmen olarak da tecrübe edinmiş. Buna karşın çoğu eleştirmen "The Browning Version" (1994) dışında bütün filmlerini, şaşırtıcı şekilde deneysellikten uzak ve janra sıkı sıkıya bağlı buluyor. Pek de haksız sayılmazlar. Figgis'in sinemasın-

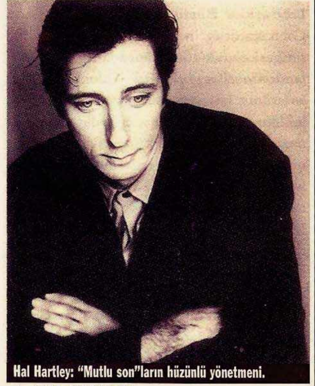
da özellikle film noir'ın önemli bir etkisini görebilirsiniz. 80'lerde ve özellikle de 90'larda adeta yeniden keşfedilen, üstüne titrenen film noir. Bol neon ışıklı ve ıslak bir film noir.
Hollywood'da bir yönetmenin filmleri için "Stilistik" tanımlaması sıkça kullanıldığında, özellikle de söz konusu filmler Figgis'inki gibi "noir" olduğunda, oyunculuk ve öykü hakkında şüpheye kapılmak neredeyse refleks haline geldi. Mike Figgis'in sinemasındaysa her zaman stilden fazlası var. Öncelikle, oyuncularına çok hakim. Sineması, Hollywood yıldızları için ideal "oyunculuk filmleri" çıkarıyor. Daha da önemlisi, öyküsünü hiç dağıtmıyor, her sahnenin genelin içinde bir anlamı olmasına dikkat ediyor. Ve bu özelliğiyle, bir "üslupçu"nun ötesinde, bir anlatıcı hâline geliyor. **(K.K.)**

★ DAVID FINCHER
ABD (1963)

David Fincher kısa bir sürede MTV kuşağının görsel hafızasında hatırı sayılır bir yer kaplayan işler çıkardı. Üstelik bunların çoğu sinema filmi değildi. Sinemaya girmeden önce George Lucas'ın özel efekt şirketi Industrial Light & Magic'te

David Fincher: 90'ların sineması deyince akla gelen isim.

çalışan, sonra reklam dünyasına geçen Fincher'ın çektiği hemen her şey ilgi görüyordu. Video klip yönetmeni hâline gelmesi kaçınılmazdı. Paula Abdul, Michael Jackson ve özellikle de Madonna için çektiği klipler (en çok da siyah/beyaz Vogue), yine kaçınılmaz olarak ona ilk sinema projesinin yolunu açtı: "Alien 3" (1992).
Fincher, Hollywood'un en çok ilgi gören ve en prestijli serilerinden birinde, Ridley Scott ve James Cameron gibi kendi sinema dillerini oturtmuş iki yönetmenin işini takip etmekle yükümlüydü. Aslında sonuç birçok açıdan etkileyiciydi: Cameron'ın "Aliens"ındaki çok övülen annelik kavramının tersine çevrimiyle, ilk iki filmde yaratılan nötr biyolojik varoluşun yerine bir hapishane dolusu radikal hıristiyan konulmasıyla ve dar koridorlarla soluk sarı ışıkların üzerine kurulu görselliğiyle Fincher için iyi bir kartvizit olabilirdi. Ancak çoğu seyirci (ve özellikle de eleştirmenler), filmin ne "Alien"ın soğuk dinginliğine, ne de "Aliens"ın adrenaline sahip olduğunu, üstelik içinin de boş olduğunu düşünüyordu. Stüdyo, Fincher'a fazla söz hakkı tanımamış ve makasını istediği gibi kullanmıştı. Bu, Fincher için pek iyi bir başlangıç değildi.
Sonra "Se7en" (1995) geldi. Film, o kadar büyük beğeniyle karşılandı ki "Alien 3" hakkındaki görüşleri bile değiştirdi. Sürekli yağmur yağan, ışığın ne iç mekanlara ne de caddelere kolay kolay nüfuz edemediği bir kentte işlenen seri cinayetlerin öyküsü, şimdiden çağdaş klasikler arasına girmiş durumda. Sadece Raymond Chandler'ın kabuslarından fırlamış gibi duran atmosfer değil, öykü de sağlamdı. Üstelik, Fincher'ın ellerinde oyuncular da bu atmosferle organik bağları olan birer yüz hâline gelmişti. "Noir", hem estetik hem de içerik açısından en önemli temsilcilerinden birini bulmuştu "Se7en" ile.
David Fincher, iki filmle son derece karanlık bir atmosferin hüküm sürdüğü, "kaybeden"lerle dolu dünyaların adamı olarak kabul edilmeye başlamıştı. Ama "The Game / Oyun" (1997), Fincher'ın hiç de sanıldığı kadar kısıtlı bir hareket alanı olmadığını gösterdi. Zengin bir yatırım bankacısının hayatındaki her tür güvenilir zemini yerle bir eden amansız bir oyunun öyküsü, dedektiflik öykülerinden çok 70'lerin politik gerilimlerinin atmosferine sahipti. Yüzleriyle, ışığıyla, kamerasıyla... Fincher adeta, elindeki malzeme ne gerektiriyorsa sinema tarihinden onun karşılığını bulup kullanabilen "geniş kaynaklara ve takip edilmesi gereken bir göze" sahip olduğunu söylüyordu "The Game" ile. Hâlâ dili gerilim, korku ve bilimkurguya daha yatkın görünüyor: George Lucas'ın ikinci (öykü kronolojisi açısından ilk) üçlemesini çektiği Star Wars filmlerinden birini yönetebileceği söylentileri var, ayrıca Arthur C. Clarke'ın ünlü öyküsü "Rendezvous with Rama"yı da çekecek. Ama artık, bunların tam tersi yönde iyi işler çıkarabileceğini düşünenlerin sayısı da hiç az değil. 90'lar kollektif görsel hafızasında kendine küçük bir yer edinen David Fincher'ın adını, önümüzdeki on yılın en büyük sinemacıları arasında görmek hiç şaşırtıcı olmaz. **(K.K.)**

Hal Hartley: "Mutlu son"ların hüzünlü yönetmeni.

★ HAL HARTLEY
ABD (1960)

70'lerde John Cassavetes'in, 80'lerde Jim Jarmusch'un sürüklediği Amerikan bağımsız sinemasının, 90'lardaki tartışmasız önderi, en yetenekli ismi kuşkusuz Hal Hartley. Cennetten çıkma filmlerin yapımcısı, senaristi, yönetmeni, kurgucusu ve bestecisi sıfatlarıyla "auteur" tanımının sözlükteki karşılığı adeta kendisi. 80'li yıllarda çektiği üç kısa filminin akabinde, '90 yapımı "The Unbelievable Truth" ile döktürmeye başlıyor. Yine birbirinden keyifli iki kısa metrajı, "Ambition" (1991) ve "Theory of Achievement"ı (1991) bitirir bitirmez de, 90'ların en iyi filmlerinden biri olan "Trust"ı (1991) çekiyor. Kaçınılmaz olarak, Hartley'nin bağımlı, bağımsız pek çok yönetmeni kıskandıracak bir hayran kitlesi kazanmasını sağlıyor film. Hemen sonra bu ilk iki filminde görünen oyunculardan teşekkül bir kadroyla üçüncü ve çoklarınca en iyi işi kabul edilecek olan "Simple Men"i (1992) yaratıyor ve deyim yerindeyse "işi bitiriyor"! Dahası... 94'te yine İstanbul Film Festivali'nde ilgiyle karşılanmış, video'su sipariş rekorları kırmış "Amateur" (1994) ve '93 tarihli kısa filminden hareketle ortaya çıkardığı, şimdilik tanıklık ettiğimiz son marifeti durumunda olan "Flirt" (1995). Tabii tüm bunlardan başka eleştirmenlerce tüm zamanların en büyük bağımsız filmi ilan edilen, Cannes'da en iyi yönetmen ödülüyle onurlandırılan, bizlerin de sabırsızlıktan öte bir haletiruhiye içinde beklemekte olduğumuz bir "Henry Fool", bir de son çalışması "The Book of Life" durumları var.
Hartley, hemen hiçbir filmiyle açık vermemiş, seyircisini üzmemiş bir yönetmen. Kısa filmlerinden başlayarak, bütün filmlerinde kişiselliğini korumuş, kendi evrenini sinemasının her karesine aktarmayı başarmış olduğu da su götürmez. Hartley sinemasının değişmezleri durumunda olan ki-

mi özelliklerin özelde herhangi bir filminden, genelde tüm filmografisine yayılmış olduğunu görürsünüz. İnsanı mest eden kelime oyunlarından, Godard'ı anımsatan kesme ve atlamalara, çizgi film tadındaki olanaksızlıklardan, nerede öykü içi nerede öykü dışı olduğunu kestiremeyeceğiniz müzik kullanımına, benzersiz yinelemelere kadar... O kadar ki "Flirt" isimli filmi bütün bütüne yineleme esprisi üzerine gelişir; aynı metin, üç ayrı zaman ve mekanda gelişen ve farklı kahramanların yer aldığı episodlar üzerinden bize ulaşır. Kelimesi kelimesine aynı kalarak hem de... Karakterleri ilk bakışta yabancısı olduğumuz, oysa ki Hartley gözüyle sıradan günümüz insanının karikatürü, hicvi olmaktan öte bir nitelikleri bulunmayan "enteresan"lıklardır. Boş bakarlar, duygularını yüzlerinden okuyamazsınız, sevmemeye yeminli, takıntılı ve güvensizdirler ve hayalkırıklığını yemek, içmek kadar doğal karşılarlar. Hemen her şeyi derin felsefi yaklaşımlara tabi tutarlar ve her şekilde yolları birbiriyle kesişir. Hartley'nin favori temaları sevmek ve güvenmek fiillerinin olumlu olumsuz çekimleri, gelecek kaygısı, arayış ve hayatın tamamının bir anlaşmalar bütünü olduğu konusudur. "Mutlu son"ların yönetmeni Hartley'nin her şeyden önce bir mizansen ustası olduğunun, en ufak bir kusur bulamayacağınız çerçevelerinin de grafik özellikleri açısından "göz banyosu"na yol açtığının altını çizmek gerekir. Tabii adı "Hartley oyuncusu"na çıkmış demirbaş oyuncularının güzelliklerinin de... Hal Hartley bir yana, dünya bir yana; onun için söylenebilecek en güzel söz galiba! **(C.A.)**

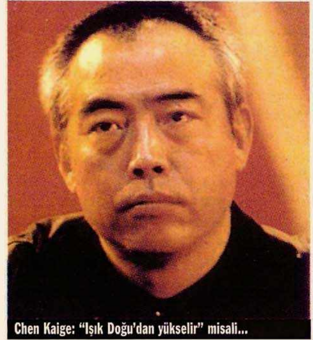
★ JEAN-PIERRE JEUNET VE MARC CARO

Fransa (1952)

"Delicatessen / Şarküteri" (1991), Fransa'dan çıkıp dünya sinemalarında gösterime girmeye başladığında Jeunet ve Caro, filmin gösterildiği her ülkede sözbirliği edilmişcesine "Avrupa sinemasının harika çocukları" olarak selamlandılar. Bunda en büyük pay şüphesiz kendi ülkelerinde haklarında çıkan övgü dolu yazılardı. Şaşırtıcı bir hayalgücünün ürünü olan "Şarküteri", bilinmeyen bir zaman ve mekanda yaşayan ve yeni gelen komşularını yemek gibi bir alışkanlığa sahip insanların oturduğu tuhaf bir binada, düşlerden çıkma harap ve eski bir şehirde geçiyordu. Filmin dramatik yapısı derinlik vaat etmiyor, karakterler animasyon filmlerden çıkmış gibi tek boyutlu kalıyorlardı ama film seyredenleri büyüleyen ve hafızalardan çıkmayan bir görsel evren sunuyordu. Jeunet ve Caro ikilisi, Fellini ve Terry Gilliam gibi hayalgüçleriyle tanınan ustalardan aşağı kalmıyor, bir anlamda resimli roman ve animasyon geleneğini kendilerine özgü bir harmanla sinemaya taşıyorlardı. Prodüksiyon tasarımı, diğer bir deyişle filmin sanat yönetimi en az diğer unsurlar kadar ön plana çıkıyordu. Bu arada "Şarküteri"nin bazı sahneleri bir ritm ve imge gösterisi olarak sinema tarihine geçiyor, film kısa sürede "kült" mertebesine erişiyordu. Kimilerince postmodern sinemanın bir ürünü olarak değerlendirilen ve hakkında epey yazılıp çizilen "Şarküteri"den dört yıl sonra bu kez 1995 yapımı "Cite des Enfants Perdus / Kayıp Çocuklar Şehri"nde geniş bir bütçe ve ilk filmlerine oranla çok daha görkemli bir set tasarımıyla seyirci karşısına çıktılar. Ama hem eleştirmenler hem de seyirciler bu ikinci filmi "Şarküteri"nin yanında sönük buldular. Oysa onlar "Şarküteri"yi sırf bu ikinci filme para bulmak için çektiklerini söylüyorlardı. Jeunet - Caro ikilisi bu filmden sonra yollarını ayırdı ve "Neden ayrıldınız?" diye soranlara beraber çalışmayı sadece bu iki film için planlamış olduklarını söylediler. Jeunet daha sonra Fox şirketi tarafından "Alien 4"ü yönetmesi için ABD'ye çağırıldı ve çağdaş bir sinema efsanesi olan Alien'a kendine özgü, Avrupalı bir lezzet katmasını bildi. Buna rağmen birçok sinemasever "Alien 4"ün en önemli eksikliğinin Marc Caro olduğunu iddia etti. Jeunet ve Caro'nun bir daha biraraya geleceğine dair henüz bir işaret olmadığı gibi, her ikisinin -ayrı ayrı ya da beraber- "Şarküteri" çapında bir başarıya imza atabileceğinin bir garantisi de yok. Ama Caro ve Jeunet'nin sadece iki filmle 90'lı yıllar sinemasına vurdukları damgayı da inkar etmek mümkün değil. **(M.A.)**

Jean-Pierre Jeunet ve Marc Caro: İlahi ortaklık!

Chen Kaige: "Işık Doğu'dan yükselir" misali...

★ CHEN KAIGE

Çin (1952)

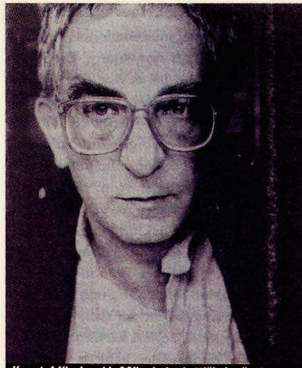
Chen Kaige, Çin sosyalist gerçekçi sinemasının önceki kuşağından saygın bir sinemacının oğlu. Kendisi ise, meşhur "Beşinci Kuşak"ın, yani Kültürel Devrim'den sonra Beijing Film Enstitüsü'nden yetişmiş sinemacıların önde gelenlerinden. Chen ve sınıf arkadaşları (Tian Zhuangzhuang, Zhang Junzhao, Zhang Yimou) 1982 yılında mezun olduktan sonra, geleneksel dramatik ve edebi unsurları değil, görsel-işitsel nitelikleri vurgulayarak, Çin sinemasında yeni bir dalgayı başlattılar. Bu filmlerin siyasi yanı, Çin sansürü ile başlarının sık sık derde girmesine yol açtı, ülkelerindeki seyircilerini öğrenciler ve entelektüellerle sınırladı. Yurtdışında ise çok ilgi çektiler, bellibaşlı festivallerde ödüllendirildiler. Ödüller ve övgüler meselesi, Chen Kaige ile onun sabık görüntü yönetmeni Zhang Yimou arasında sürekli bir mukayese ortamına yol açtı. Yimou'nun görüntü yönetmeni olduğu "Yellow Earth/Sarı Toprak" (1984) ile Batı'ya açılanların ilki Kaige'ydi. Ama ondan sonra yıllar boyunca Yimou (Tokyo Festivali'nde En İyi Erkek Oyuncu ödülü dahil) boyuna kazanırken, Kaige sadece entelektüellere hitap eden, sıkıcı filmler yapan biri muamelesi gördü. Çinliler Yimou'ya "dejiang-zhuanyehu / ödül uzmanı" dedi, Kaige'ye ise "zhelidaoyan / filozof yönetmen". Çok beğendiği filmi "King of the Children/Çocukların Kralı"na Cannes'da bir grup bezgin eleştirmen ve gazetecinin verdiği Altın Çalar Saat ödülü ise (yılın en sıkıcı filmi), Chen'in kalbini kırdı. Zaten Çin'de de sansürle başı dertteydi. Bir sonraki filmi "Life on a String / Teldeki Yaşam" (1991) yasaklandı.Ama Yimou'nun gerisinde kaldığı dönemde bile, ülkesinde ona hep model, sembol, kuşağının sözcüsü gözüyle bakıldı. Mandarin Chen'in giyinişi, tavrı, üslubu hep taklit edildi. Sonra "Elveda Cariyem/Farewell My Concubine" (1993) geldi

ve her şey değişti. Kaige yeniden kendine güvenmeye başladı, Batı'nın favorisi oldu. Nihayet hikâyesini geniş kitlelere de hitap edecek şekilde anlatmıştı.
Zaten içlerinde en "batılı"sı da oydu. Bertolucci'nin "Son İmparator"unda oynamış, Duran Duran'a klip yapmıştı. Bazen Beijing'de otelde kalsa da, evi New York'taydı. Buna karşın, Hollywood'la hiç çalışmadı. Kaige, "Sarı Toprak"tan itibaren bütün filmlerinde, yoğun bir kişisel dramı ön plana alıp, ülkesinin sarsıntılı tarihini taradı. Kültür Devrimi patlak verdiğinde Kızıl Muhafız olabilmek için babasını reddettiğini unutamıyor. ("Kızıl bir Muhafız Olarak Hayatım" adlı kitabı, Japonya'da yayımlanmıştı). Ciddi, avant-garde, hem doğulu hem batılı zarif Kaige, iyi yönetmenliğine popülerliği de ekledi. Bakalım birkaç yıl sonra durum nasıl olacak? Çünkü o, gerçek bir ustanın bir değişim ustası olması gerektiğine inanıyor. **(S.O.)**

★ KRYSZTOF KIESLOWSKI

Polonya (1941-1996)

Kimi sanatçı yaratmaktan bezdiği bir dönemde, yarattıklarıyla kendini tamamen tatmin ettikten sonra ölür. Krysztof Kieslowski, kendi yarattıklarıyla birlikte var oluyordu. Filmleri eşsiz olsa da, ne yazık ki onun başka bir boyuta geçmesiyle burada hissettiğimiz eksikliği telafi edemiyorlar. Hem de, hayattayken işini tamamladığını bizzat ifade ettiği halde.
Ölümünden sonra hakkında çok şey söylendi. Bu ağıtlardan hiç hoşlanmazdı herhalde, çünkü ölümü formalize etme ya da açıklama yolundaki çabalara karşıydı. Kendisi "Öldürme Üzerine Küçük Bir Film" yapmış olsa da, ölümün kelimelerle anlatılabilecek olandan çok daha büyük olduğunu düşünürdü. Hele böyle vakitsiz ve gereksiz bir ölümün. Ne var ki, onun aklından çıkartamadığı şeylerden biri de buydu: şans ve kader kavramı, gerekli olan ve kaçınılmaz olan, ya da bambaşka bir şekilde meydana gelebilecek olan. Şans, hayatın sırrını fark etmenin anahtarıydı. Kieslowski filmleriyle bu anahtarı buldu, ama sırrı çözmedi.
Kieslowski bütün filmlerinde, özellikle son filmlerinde elle tutulur bir gerçeklik düzleminde cereyan eden hayatın bir neden ve sonuç dizisi olduğunu, ancak böyle bir düzlemde anlaşılamadığını önü sürmüştü. "Üç Renk/Trois Couleurs" üçlemesinin (Mavi-1993, Beyaz-1994, Kırmızı-1994) sonunda bir kazayla birbirine bağlanmış farklı farklı kaderlere ilişkin esrarı açığa vurur. Tıpkı bir kaza ile "Kör Talih/Blind Chance"teki kahramanın kaderinin üç versiyonunu birleştirmesi gibi.
Krysztof Kieslowski uzun, orta, kısa metrajlı filmler, belgeseller, TV filmleri yaptı, oyun sahneledi. Çeşitli Avrupa liselerinde yönetmenlik ve senaristlik dersleri verdi. Övgüyle karşılanan ilk konulu uzun metraj filmi "Yara/Scar"dan (1976) sonraki hemen hemen bütün filmleri festivallerde ödül aldı. "Amatör/Amateur" (1979) ile uluslararası alanda şöhrete kavuştu. 1981 yapımı "Kör Talih" beş yıl yasaklı kaldıktan sonra gösterime girebildi. 1987'de yayınına başlanan orta metraj TV filmleri dizisi "Dekalog" ise o kadar ilgi gördü ki, beşinci ve altıncı bölümleri: "Öldürme üzerine Küçük Bir Film" ve "Aşk üzerine Küçük Bir Film" (ikisi de 1988) yeniden kurgulanıp süreleri uzatılarak, sinemalarda gösterildi. Sonra Fransa yapımı dört film geldi: "Veronique'-in Çifte Yaşamı" ile "Üç Renk" üçlemesi.

Krysztof Kieslowski: 90'larda kaybettiğimiz yönetmen.

Kieslowski, sadece son on yılda değil, noktasını koymak üzere olduğumuz bu yüzyılın en iyi yönetmenlerinden biri, bir dahiydi. Aynı zamanda, dünya bakışı imrenilir berraklıkta, sinema dışında hayli suskun bir şair. Ruhunun özgürlüğünü her şeyin üstünde tuttu, görünüşe aldırmadı, lafını esirgemedi, daima hakikatın peşinde koştu. Hayatın tuzaklarına düşmedi. Benzersiz filmler yaptı. Başta senaristi Krzystof Piesiewicz, görüntü yönetmeni Slawomir Idziak, bestecisi Zbigniew Preisner olmak üzere oturmuş bir ekiple çalıştı. İyi oyuncular da seçti ama, onlardan yansıyan kendileri ya da karakterlerinden çok, Kieslowski'nin ruhu ve aklı oldu. **(S.O.)**

★ ABBAS KIAROSTAMI

İran (1940)

Çağdaş sinemanın gerçek ustalarından Abbas Kiarostami, yalnızca seyircilerle eleştirmenlerin beğenisini değil, meslektaşlarının da takdirini kazanmış bir yönetmen. Jean-Luc Godard ve Chris Marker onu beğeniyor, Nanni Moretti ona ilişkin bir kısa film yaptı. Akira Kurosawa ise, onun filmlerinin verdiği duyguyu kelimelerle ifade edemiyor. Ona göre İranlı yönetmen, yeri doldurulmaz sanılan Satyajit Ray'ın yerini doldurabilecek tek adam. Abbas Kiarostami, Batı'da 1990'ların başında, "Yakın Plan/Close-Up" ve "Zeytinliklerin Altında/Under the Olive Trees" gibi filmleriyle tanındı, oysa o yirmi yıldır İran'da film yapıyordu. O, İran Yeni Dalgası'nın daha yaşlı kuşağına ait olup da, İslam Cumhuriyeti'nin 1979'da kuruluşundan bu yana kesintisiz çalışabilen ender İranlı yönetmenlerden biri. Resim eğitimi gördü, tasarımcı ve illüstratör olarak reklam alanında çalıştı, çocuk kitaplarını resimledi. 1969'da oniki dakikalık ilk filmi "Ekmek ve Sokak/Bread and Alley"ı yaptı. 1970'de Farah Diba'nın himayesinde kurulan Gençliğin Entelektüel Gelişimi Enstitüsü'ne katıldı ve konulu uzun metraj filmler çekmeye başladı. Bu enstitü, hem onun filmlerinin, hem de başka modern iran klasiklerinin ("Koşucu", "Bashu") yapıldığı yer oldu. Kiarostami daha o zamandan Satyajit Ray'e (ayrıca Vittorio de Sica'ya, Eric Rohmer'e ya da Jacques Tati'ye) benzetiliyordu ama, bütün filmleri hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde Kiarostami filmleriydi. Hiçbir çaba harcanmamış kadar sade görünen ama kavramsal olarak aynı derecede karmaşık, şiirsel, lirik, insanı düşünmeye iten, kendi üzerine düşünen filmler. Kiarostami, kurmaca ile belgeseli, kendince yöntemlerle birleştiriyordu, hâlâ da öyle yapıyor. Bu bileşime yepyeni bir dil, yeni biçimler getirerek, sınır yıkıcı deneylerini gerçekleştirdi.
Batı'nın dikkatini ilk kez "Arkadaşımın Evi Nerde?" ile çekti. Bu ilgi Deprem Üçlemesi'nin diğer iki filmi "Yaşam Sürüyor" (1992) ve "Zeytinliklerin Altında" (1994) ile sürdü. Kiarostami, birçok festivalde ödül kazandı, gene o İranlı adamın katıldığı haberi bütün jürileri tedirgin etti (İran'a tepkileri nedeniyle ona ödül vermek istemiyorlardı, ne çare ki filmleri çok iyiydi). Genellikle özel jüri ödülleri ile yolcu edildi. "Zeytinliklerin Altında" Oscar'a aday olan ilk İran filmi, aynı zamanda Miramax'ın dağıttığı ilk İran filmi de oldu. Yönetmen son filmi "Kiraz Tadı/Taste of Cherry" ile ülkesine ilk kez bir Altın Palmiye götürdü. Dünya sineması aşırılık hummasına kapılmışken, Ki-

arostami aldatıcı sadeliği, muhtelif inançlara saygısı, gözü yaşlı duygusallıktan kaçınışı ile kendine suskun bir yer bulmuş, insan yüreklerini dinliyor. **(S.O.)**

★ ANG LEE
Tayvan (1954)

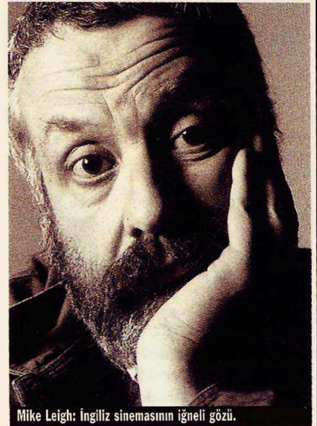
Tayvan'da doğup büyüyen, Amerika'da eğitim gören ve meslek yaşamına başlayan Lee'nin bu iki kültürlülüğü filmlerine de yansıdı ve meslek yaşamı Çince filmleri ve İngilizce filmleri olmak üzere ikiye bölündü. Gelgelelim Lee ister 70'lerin Amerika'sında, ister 18. yüzyılın İngiltere'-

Ang Lee: Ustalığını bütün bütüne sergilemedi gibi!

sinde ister günümüzde Amerika'da yaşayan Tayvanlı azınlıkları odak alsın, hep iletişim güçlüğü çeken aileleri ve kuşak çatışmasını konu edindi. Ang Lee, "baba en iyisini bilir trilojisi" diye adlandırdığı Çince filmleri, "Pushing Hands" (1991), "The Wedding Banquet" (Düğün Yemeği, 1993) ve "Eat, Drink, Man, Woman" (1994) ile adını duyurdu. Özellikle "yanlışlıklar komedisi" türünü Amerika'da yaşayan bir eşcinsel Tayvanlı çifte uyarladığı "Düğün Yemeği" ile büyük bir başarı sağlayarak, 1993 yılının en kârlı filmine imzasını atmış oldu. Ekmek parasını aşçılık yaparak kazandığı yılların etkileri bu üç filmde de temel bir rol oynayan yemek metaforuyla kendini gösterdi. Üçlemenin son iki filmiyle En İyi Yabancı Film kategorisinde Oscar'a aday gösterilince ve hasılat getiren filmlere imza attığı tespit edilince Lee, Hollywood'a transfer oldu. İlk iş olarak da Tayvan kimliğini sorgulayan filmlerle ünlenen bir yönetmenden beklenmeyecek bir işe soyunarak, Jane Austin'in ünlü romanı "Sense and Sensibility"i (Aşk ve Yaşam, 1995) yönetti. İlk tümüyle İngilizce filminde klasik bir İngiliz romanı uyarlamasına girişmek gibi zor bir işin altından alnının akıyla kalkmasını da bildi. Gerçekten de Lee'nin önceki filmlerinde yer alan çocuklarını baş göz etmeye meraklı Tayvanlı ebeveynler ile "Aşk ve Yaşamın" aynı amacı güden anne babaları arasındaki bağ gözden kaçacak gibi değildi ve Lee çoktan kanıtladığı ince mizah duygusunu bu filme yansıtmayı başardı. Gelgelelim Lee'nin üstün yeteneklerini kanıtlayan son filmi "Ice Storm" (Buz Fırtınası, 1997) oldu. Bu kez de yine yabancısı olduğu bir kültür ve döneme 1970'li yılların Amerikası'na kamerasını çeviren Lee, bir kez daha iletişimin yerle bir olduğu aileleri beyazperdeye yansıttı. Ancak bu kez yönetmen iletişim eksikliğini bir komedi unsuru olarak değil trajik bir öğe olarak kullandı ve mizahtan daha çok hüzünle tanışık olduğunu açığa çıkardı. Ang Lee bir "iç göz" olarak Tayvan kültürüne, bir "dış göz" olarak ise Batı kültürüne tanıklık eden filmleriyle aile kurumunun evrensel sorunlarını yetkin ve özgün bir sinema diliyle pelikülе geçirerek 90'ların sinemasında kendine yer edindi. Üstelik ustalık dönemi daha yeni başlıyora benziyor. **(T.E.)**

★ MIKE LEIGH
İngiltere (1943)

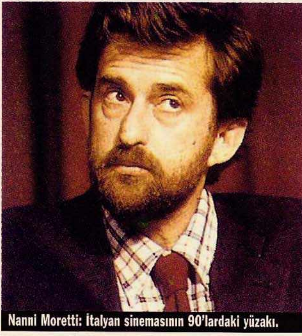
İngiliz insanının nabzını tutmak istiyorsanız, bulabileceğiniz en iyi kaynaklardan biri Mike Leigh olmalı. Farklı sınıflardan ve kültürlerden İngilizlerin iş ve aşk hayatları, birbirleriyle ilişkileri, politikaya ve genel olarak hayata ilişkin düşünceleri Leigh'in filmlerinin hammaddesini teşkil ediyor. Gerçi Ken Loach gibi İngiliz sinemasında solun en önemli temsilcilerinden biri olarak görülüyor, ama İngiliz halkına, hangi sınıftan olursa olsun, bazen kızarak, bazen şefkat göstererek, ama her zaman en komik yanlarını ortaya çıkararak yaklaşıyor. İlk filmi "Bleak Moments"ı (1971) izleyen suskun yılların ardından çektiği "High Hopes" (1988), bu yaklaşımın kendini en çok gösterdiği filmlerinden biri. Mike Leigh, "High Hopes"ta Thatcher İngiltere'sindeki sınıf farklarından nefis karikatürler çıkarıyordu. Ve bunu yaparken, söz konusu karikatürlerin kaynağını kullanıyor: sınıfları, diğer sınıfların onları gördüğü gibi çiziyor. İşçi kesimi, yuppie'lerin kafasındaki işçi kesimi tablosuna birebir uyuyor, yuppie'ler de işçi kesiminin kafasındaki yuppie imajına... Leigh de bir taraftan solcu çiftin tembelliğiyle dalga geçerken, diğer taraftan yuppie'lerin yükselme hırsı ve materyalist dünya görüşüyle kafa buluyor. Leigh, İngiliz insanını iğnelerken, İngilizlerin en korktuğu iğneyi kullanır: Gülünç duruma düşmek. Rezil olmaktan ciddi şekilde korkan İngilizleri, bir gülünesi durumdan diğerine sokar. Elbette Leigh'in sinemasının hammaddesinin İngiliz toplumu olması, onun İngiltere dışında, özellikle de Amerika'da adını duyurmasını

Mike Leigh: İngiliz sinemasının iğneli gözü.

bir hayli geciktirdi. Ancak Cannes'da kendisine En İyi Yönetmen ödülünü getiren ve kendi deyimiyle önceki filmlerinin solcu tonundan anarşik bir tona kaydığı "Naked" (1993) ile adını dünyanın her tarafındaki sinemaseverlere duyurdu. Aileden, sosyal güvenlikten, ahlaktan, yani toplumun kendini muhafaza etmek için inşa ettiği her şeyden yoksun, dolayısıyla da "çıplak" olan insanların öyküsünü anlatıyordu. Anti-kahramanı Johnny'nin ünlü kelebek örneğiyle dile getirdiği gibi, bir kaosu. "Naked", aynı zamanda Leigh'in filmleri için finans bulmasını da bir nebze kolaylaştırdı. Leigh, sinemaya adım atmadan önce İngiliz tiyatrosunun efsane yönetmenlerinden biriydi, hatta ilk filmi "Bleak Moments"tan sonra da öyle olmaya devam etti. Oyuncu olarak adım attığı, ama çok kısa bir süre sonra yazarlığı ve yönetmenliği seçtiği tiyatroda, her zaman doğaçlamayı tercih etmişti. Film çekerken de bu tercihine bağlı kaldı. Oyuncularını topluyor, senaryo üzerinde birlikte çalışıyor, karakterleri oluşturuyorlar, filmi çekmeye ondan sonra koyuluyorlar. Hâl böyle olunca, senaryosu hazır olmayan bir projeyi stüdyolara kabul ettirmek de zor oluyor. Ancak Mike Leigh'in sinemasına en etkili anlarını veren de bu doğaçlama ve ekip çalışması. "High Hopes", "Life is Sweet" (1990) ve Altın Palmiyeli "Secrets and Lies" (1997) gibi harika filmlerinde tanık olduğumuz son derece samimi ve doğal bazı sahneler, büyülü anlar, aynı işe soyunan diğer sinemacıları bazen son derece inceliksiz gösterebiliyor. **(K.K.)**

★ NANNI MORETTI
İtalya (1953)

İtalyan sinemasının yeniden canlanışının simgesi Nanni Moretti, 1973 yılında pul koleksiyonunu satarak bir Super 8 ka-

Nanni Moretti: İtalyan sinemasının 90'lardaki yüzakı.

mera aldı, 20 yaşında ilk filmini yaptı. 1976'da gene Super 8'le çektiği ilk uzun metrajlı filmi "Io Sono un Autarchico / Kendi Kendime Yeterim Ben", sine-kulüpler ve deneysel sinema çevresinde bir hit oldu, başta RAI-TV olmak üzere birçok ülke televizyonuna satıldı. Nanni filmi 16 mm'ye aktarmak zorunda kaldı. Tahmin edileceği gibi, filmin yönetmeni, senaristi ve başrol oyuncusu kendisiydi. Tıpkı daha sonraki filmlerinde olacağı gibi. İlk ödülünü, üçüncü filmi "Sogni d'oro/Tatlı Düşler" (1981) ile Venedik Film Festivali'nde aldı.

Hayalgücü kuvvetli olan Moretti'nin ülkesinin tarihi ile toplumsal olgularını gözardı etmeyen sübjektifliği, kendini en fazla "Caro Diari / Sevgili Günlüğüm"de gösterir. Üç bölümlük neo-otobiyografik, görsel bir günlük olan "Caro Diario" ona Cannes Film Festivali'nden En İyi Yönetmen ödülünü getirdi. O belki de senaryo yazacağına günlük tutan tek yönetmen.

Günümüz İtalya'sını hep arka planına alarak, komikle ciddiyi, kişiselle siyasalı biraraya getiriyor. Kişisel bir yaklaşımı, kendine özgü üslubu olan bu "auteur", vahşi ve parçalanmış bir evrende umutsuz bir arayışa girmiş. Paradokslar içinde, tedirgin edici, ya da şaşkın karakterleri var. İfade araçlarını ekononomik biçimde kullanırken, kendi bedeninden de aktör olarak yararlanıyor. Münzevi bir mizahçının amansız gözüyle çağını ve ülkesini aydınlatan Moretti, hafif göründüğü anlarda bile derinlik taşıyan filmlerin yaratıcısı.

Yetenekli gençlere yardımcı oluşuyla da tanınıyor. Örneğin Carlo Mazzacurati ile Daniele Luchetti'ye destek oldu, hatta filmlerinde oynadı. Ülkesinde ilah mertebesinde oluşu sayesinde, bu katkı anlam taşıdı. Sözleriyle, belgeselleriyle kültürel ve siyasal tartışmaların, seçkin bir katılımcısı. Buster Keaton ile Woody Allen gibi onu etkileyen ve büyük hayranlık duyduğu Fellini artık varolmadığına göre, İtalyan sinemasının en "kişisel" yönetmeni. Kendi filmlerinin hepsinde başrolde oynaması bu kişiselliği pekiştiriyor. Farklı karakterlerinin hepsinin adı Michele. Hatta otobiyografik olmaktan en uzak "Bianca"nın matematik hocası bile. Moretti, İtalyan sinemasının genel çevresinin dışında bir kişi. Centro Sperimentale di Cinematografia'da okumadı. Ünlü bir yönetmene asistanlık ederek rahle-i tedrisinden geçmedi. Kendi kendini yetiştirdi. Bariz entelektüelliği, entelektüel olmayanları rahatsız etmiyor, çünkü paldır küldür bir komedinin de ustası. Zekası hikayesine sızmış, filmlerine gülerken bir yandan da neye güldüğümüz üzerinde düşünmek zorunda kalıyoruz. **(S.O.)**

★ LARS VON TRIER

Danimarka (1956)

Esrar, dram, avant-garde, deneysel, bilim-kurgu felaket filmi, modern noir, erotik dram: Lars Von Trier, çok da uzun sayılmayacak meslek hayatında bütün bu janrlara el attı, hepsinin de hakkıyla üstesinden geldi. Avrupa sinemasında kendine özgü üslubu, iddialı ufkuyla isim yaptı. Von Trier, öğrenci filmlerinin ardından (biri ödüllü) yaklaşık 40 reklam filmi ile video klipler çekti. İlk konulu uzun metraj filmi ise, Alman ekspresyonist sineması ile Amerikan noir'ı melezi "Suç Unsuru/The Element of Crime" (1982). Film, oyuncularıyla hikâyesinden çok, yapımı ve kamera oyunlarıyla dikkati çekiyordu. Atmosfer özenle yaratılmış, şiddetle vurgulanmıştı. Von Trier, oyunbaz bir şahıs olduğunu, ilk üç filminin adının "E" ile başlamasına karar vererek gösterdi: "Element of Crime", "Epidemic/Salgın" (1987) ve "Europa" (1991). Derken, bu biraz karanlık üçlemenin ardından tamamen farklı bir üslupla, bu sefer odak noktasına oyuncularla hikâyeyi koyarak, yeni bir çevrim gerçekleştireceğini ilan etti ve büyük yankı uyandıran "Dalgaları Aşmak/Breaking the Waves" (1996) çıktı ortaya. Yönetmenin aşkı ve dini yüceltmesi, bazı Avrupalı yönetmenlerce şüpheyle karşılandı, "istismar filmi" suçlamaları yapıldı. ABD'de ise adını dört bölümlük TV dizisi "Krallık/The Kingdom" (1994) ile duyurdu. "Krallık", David Lynch'in "İkiz Tepeler/Twin Peaks"ine Avrupa'nın cevabı olarak kabul edildi. Von Trier, diziyi sinemaya uyarladı, sonra da ondan da uzun olan (289 dakika) "Krallık 2/The Kingdom 2"yu yaptı. Çağdaş toplumun bir metaforu olarak, modern teknolojiyle donanmış bir hastaneyi mekân edinmiş bu filme de çılgın karakterler, sürprizler, acımasız bir mizah ve toplumsal eleştiri ile ruhlar âlemini katmıştı. Her iki "Krallık" da, Von Trier'e özgü kamera açıları, hareketi ve oyunlarıyla doluydu. Yönetmen, Fassbinder oyuncusu olarak tanınan ikonu Udo Kier'i bu iki filmde de oynattı.

Lars Von Trier: Avrupa'nın en büyük umudu!

Bu yıl Cannes'a son filmi "Ahmaklar/Idiots" (1998) ile katılan Von Trier, 1992 yılından beri en iddialı projesini sürdürüyor. "Dimension/Boyut" adını taşıyan projeyi Avrupa'nın çeşitli yerlerinde yılda sadece üç dakika çekerek 2024'te tamamlayacak. Eğer vakitsiz ölürse, projesini tamamlamak için kendine bir varis de seçti. Proje hakkında bilinen tek şey bir suç hikâyesi oluşu. "Von" asalet ünvanını, meslektaşlarının yakıştırmasına borçlu olan Lars Von Trier, tuhaf sinema evrenleri yaratan tuhaf bir yönetmen. Çelişkilerle dolu, medyayla ilişki kurmayı reddediyor, uçağa binmediği için festivallere çok ender olarak katılıyor. Oyunlar oynamayı, bahse girmeyi seviyor. Aynı zamanda sinema dünyasının en yetenekli ve heyecan verici yönetmenlerinden biri. **(S.O.)**

★ QUENTIN TARANTINO

ABD (1963)

"Rezervuar Köpekleri", 1992 yılında dünya sinemalarında dolaşmaya başlamadan önce Quentin Tarantino, kimsenin tanımadığı heveskar bir sinemacı adayından başka biri değildi. Bu film, Martin Scorsese'nin "Mean Streets" ile 1969'da başlattığı bir geleneğin, yani sokaklarda yaşayan küçük suçluların dünyasına içeriden eğilen bir yaklaşımın 90'lı yıllara kadar gelen bir örneğiydi. Gercekcilik yerine yönetmenliğin tüm öğelerinde kendini gösteren bir stilizasyon çabası ağır basıyor, psikolojik derinlik yerine iyi yazılmış akıcı "so-

Quentin Tarantino: 90'ların yıldız ismi, gerçek bir dahi.

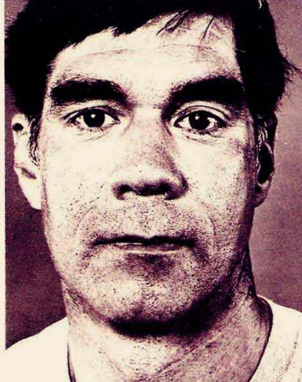
kak diyalogları"yla çizilen karakterler çıkıyordu karşımıza. Tarantino ayrıca 1980'lere damgasını vuran klasik hikaye anlatma sinemasının pek kullanmadığı, Fransız Yeni Dalga'sının keşfettiği "hikaye örgüsünde zamana kavis çizdirme" geleneğine yeniden dönüyor, hikayesini geçmiş ile gelecek arasında serbestçe gidip gelerek anlatıyordu. Suç işlemeye giden siyah takım elbiseli, beyaz gömlekli bir grup adamın kahvaltıda ettikleri sıkı bir geyik muhabbetiyle başlayan "Rezervuar Köpekleri", sinema tarihine bu sahneyle "Tarantino usulü diyaloglar" adı verilecek yeni bir tarzı da getiriyor, yıllardır Hollywood filmlerinde susmak zorunda olan "küçük kötü adamlar" özgürce konuşma hakkına sahip oluyordu. Tarantino, geniş açı objektiflerle alan derinliğini kullanıyor, uzun konuşmaların olduğu sahneleri genelde tek plan olarak çekiyor, oyunculara rahatlıkla kullanabilecekleri açık bir saha bırakıyordu. 1995'te geniş bir bütçeyle çektiği "Ucuz Roman / Pulp Fiction"da yukarıda saydığımız bütün özelliklere ek olarak işin içine Amerikan pop kültürünü, unutulmuş rock parçalarını katıyor, ilk filmde denediği tüm numaraları aynı karakterlerin içiçe geçmiş hikayeleriyle yeniliyordu. Empire dergisi okuyucularının 1997'de sinema tarihinin en iyi filmi seçtiği "Ucuz Roman" tüm dünyada büyük bir beğeniyle karşılanır ve neredeyse sosyolojik bir vaka haline gelirken Tarantino, Oliver Stone'un çektiği "Katil Doğanlar / Natural Born Killers" filminin tartışmalı senaryosuyla bir kez daha gündeme geliyordu. Ayrıca "Crimson Tide" (1995), "The Rock" (1996) gibi tür filmlerinde afişte ismini geçirmeden senaryoya son halini veriyordu. "Ucuz Roman" sonrasında gelen büyük şöhretin tadını çıkartırken, TV dizilerinde ("ER") bölüm yönetmenliği yapmak, genç Amerikan sinemacılarını toparlayarak dört bölümlü filmler çekmek ("Four Rooms / Dört Oda", 1996), Roberto Rodriguez'in "Günbatımından Şafağa / From Dusk Till Dawn" adlı filminin senaryosuna imza atmak ve aşağı yukarı aldığı her teklifi kabul ederek oyunculuk yapmak gibi işlerle de uğraştı.

Bu arada "Tarantino tarzı", Amerikan bağımsız sineması başta olmak üzere tüm dünya sinemasını etkilemiş, "Ucuz Roman" bir film modeli haline gelmişti. Sosyolojik bir vaka haline geldiği için sinemasının temel erdemleri de unutulmuş, artık eleştirilir hale gelmişti ki üçüncü uzun filmi "Jackie Brown" ile, onun Rodriguez gibi "fırlama bir genç sinemacı" olduğunu sananları şaşırtan, sinemasına inananları ise haklı çıkartan bir filme imza attı. Üstündeki etkisini hiçbir zaman inkar etmediği Elmore Leonard'ın "Rum Punch" adlı romanından yaptığı bu uyarlama, popüler olma kaygılarından uzak gerçek bir yönetmen olduğunu kanıtladı. Geniş seyirci kitlelerinin beklentilerine cevap vermeyecek kadar ağır tempolu ama son derece sağlam anlatımlı bu film, orta yaşı geçmiş "mağlup karakterleri" anlatan hikayesiyle 90'lı yıllar sinemasının en hoş sürprizlerinden biri olarak kabul ediliyor. **(M.A.)**

★ GUS VAN SANT

ABD (1952)

Hal Hartley ile birlikte Amerikan bağımsız sinemasının en verimli ve en kayda değer iki-üç yönetmeninden birisi Gus Van Sant. Sosyopatlara karşı alışılmışın dışında bir ilgi beslemekten, eşcinsel olmaktan, en yakın arkadaşını uyuşturucuya kurban vermiş bulunmaktan ve daha nice sebeplerden olacak, peşpeşe çektiği egzantrik filmler sayesinde en çok sayıda hayranı olan değil belki ama hayranları tarafından en çok sevilen yönetmen olarak ünlendi. New York Eleştirmenler Birliği ödüllü, "küçük" filmi "Mala Noche" (1986) ile yaptığı başlangıca kadar, gay ve lezbiyen sorunları üzerine zevk için kısa filmler çekti Van Sant. Yaşamlarını eczane soyarak idame ettiren (!) bir grup uyuşturucu müptelası gencin dokunaklı ve sarsıcı öyküsü olan ve hemen ikinci sırada yeralan filmi "Drugstore Cowboy" (1989) ile de muazzam bir çıkış yaptı ve kimi çevrelerce ayakta alkışlandı. Böylelikle, ne anlattığını da en az nasıl anlattığını olduğu kadar bilen birine benzediğini açık etti. Tabii doğal olarak büyük bir beklenti dalgasına yol açtı bu başarı.

Gus Van Sant: Hayranlarının en çok sevdiği yönetmen!

"My Own Private Idaho" (1991), Gus Van Sant'ın kendisini en çok ele verdiği, sinemasının düsturlarını en cömertçe sergilediği ve tam da kendi seyircisi olan bir azınlık tarafından en çok el üstünde tutulacak filmi oldu. Dünyalar güzeli River Phoenix'in Keanu Reeves ile birlikte sinema tarihinin en unutulmaz ikililerinden birini oluşturduğu, Udo Kier ve Chiarra Caselli'nin benzersiz varlıkları ile şenlendirdiği film, bizleri tam da sinemanın ödevi olduğu üzere bu dünyadan, sanal olmayan gerçeklikten çekip içine almasını bildi. Geçmişte resim eğitimi de almış olan Van Sant, "My Own..."da favori görüntü yönetmeni Eric Edwards'ı bir eldiven gibi kullanarak hayalindeki resimleri sinemasına yansıttı. Zekice bir müzik ve aklınızı başınızdan alan bir öyküleme de girince devreye, gerçekten şiir gibi bir sinema filmi çıkmış oldu ortaya. Ardından gelen "Even Cowgirls Get the Blues" (1994), bu eşsiz yönetmenin iyiden iyiye "uçuk" bir sinemacı olarak yaftalanmasına ve genelde bir irtifa kaybına vesile olmakla birlikte, Van Sant seyircisinin karnının doymasına yetti de arttı.

Nihayet Nicole Kidman'ın kocasının gölgesinden sıyrılıp, ciddi bir gövde gösterisi yaptığı "To Die For" (1995) çıkageldi. Bu film Van Sant'ın kariyeri açısından da önemli bir ivme görevi görerek, beklenenin çok üstünde bir gişe başarısına, üstüne eleştirmen şefkatine hasıl oldu. Gus Van Sant, yaşanmış bir hikayeden yola çıktığı filminde, "suç"a teşvik olunan, kimliksiz ve buhranlı gençlere, olağanüstü bir inandırıcılıkta hayat verdi perdede. "Good Will Hunting" (1997) ise Van Sant'ın en az kişisellik barındıran ancak en çok ses getiren filmi oldu. Tabii büyük ölçüde Oscar hadisesinin itmesiyle. Başarıda aslan payı Matt Damon ve Ben Affleck isimli iki gence aitti, kendisinden çok. Ne var ki bizler, keyfi bizde kalacak o uçuk filmlere yine onun sinemasıyla kavuşacak, pelikülе kazınmış o benzersiz rüyalara yine onun filmleriyle yatacağız! **(C.A.)**

★ WONG KAR WAI

Hong Kong (1958)

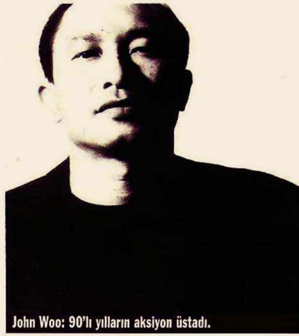
Başlıbaşına bir olay olan Hong Kong sinemasının parlayan yıldızı, 7. sanatın yarınına dair önemli ipuçları taşıyan filmlerin usta yönetmeni Wong Kar Wai... Festivalde gösterilen filmleriyle İstanbullu sinemaseverlerin de dikkat kesilip, nihayetinde zevkten kırıldıkları, bu fırsatı kaçıranların da ziyadesiyle hayıflandıkları bir yönetmen kendisi. Şangay'da geçen çocukluk yıllarının ardından yerleştiği Hong Kong'ta grafik tasarım eğitimi alan Kar Wai, bir zaman sonra tutku haline getirdiği fotoğrafçılığa ve Robert Frank, Henri Cartier-Bresson ve Richard Avedon gibi ustaların işlerine kilitledi kendini. Wong Kar Wai, çocukluğundan beri sevdiği bir şey olan sinemaya duyduğu açlığı da Hong Kong televizyonu ile anlaşarak gidermeyi

Wong Kar Wai: 2000'lere göz kırpan sinemacı.

denedi. Romantik komedilerden, yıpratıcı melodramlara, oradan "dozu kaçmış" şiddet filmlerine kadar envai türde yapıta senaryo yazarı olarak attı imzasını. Ve ilk filmi "As Tears Go By" (1988) ile sinema tarihine geçecek bir filmografinin kordelasını kesti. Daha bu filmiyle Hong Konglu sinema yazarlarının ağız dolusu övgüsüyle kucaklandı, dahi ilan edildi. 90'lara giriş yaptığı "Days of Being Wild" (1991), "As Tears Go By"ın da üstünde bir ilgiyle karşılandı, uluslararası festivallerin gözdesi oldu. 1994 yılında ise "ChungKing Express" ile en önemli yapıtını verdi Wong Kar Wai. İnsan hayatında ciddi bir yer tutmasına karşın, sinema perdesine aynı sıklıkta yansımayan bir tema üstüne gelişiyordu bu film. Cinsler arası ilişkide, dile getirilen ve yaşananlardan ziyade dile getirilemeyen ve mahrum kalınanlar! Birden fazla karaktere dış ses atfetmeyi adet edinmiş Kar Wai, sinemasının dilini, karakterlerinin öznel bakış açıları arasında ustaca kotarılmış geçişler üzerine kurmuştu. Kar Wai'nin kamerası öylesine hareketliydi ki -hareketten kasıt sürat değil- görüş alanınız mucizevi çerçevelerle sınırlanıyordu ister istemez. Seyircinin bakışını adeta perdeye hapseden bu durum, yönetmenin türlü çeşit teknik cambazlığıyla -filmin dokusuna yapılan incelikli müdahalelerden, ışık ve renk oyunlarına, alışılmadık ayrıntı plan çekimlerden, beklenmedik objektif seçimlerine kadar- bütünleşerek eşsiz bir seyir tecrübesine dönüşüyordu. Kar Wai'nin insanın soluğunu kesen o dinamik kurgusu da, reklam filmlerini aratmayan bir numaralar silsilesi şeklinde cereyan ediyordu. "ChungKing Express" ile stilize dramaturji ve pek tabii ki sinematografinin doruk noktalarından birisi çıkmış oldu ortaya. Grafik ve fotoğraf ile olan yakın akrabalığı ve yeteneği birarada düşünüldüğünde hiç de sürpriz değil. Wong Kar Wai, bu filmden topladığı kredi sayesinde bir üstün yapıma kalkıştı ve Hong Kong sinemasının en yüksek bütçeli filmine geldi sıra: "Ashes of Time". Bir samuray filmiydi bu, ancak Kar Wai usulü, başka hiçbir şeye benzemeyen bir samuray filmi. 1995, Kar Wai'nin "ChungKing Express"tekine benzer bir başarıya adını yazdırdığı "Fallen Angels"ın yılı oldu. Bu film de benzer temalar ve bakış açıları ile görenlerin unutamayacağı bir güzellik olarak yer etti Kar Wai filmografisinde. Son olarak "Mutlu Beraberlik"te (1997) tesir gücü yüksek bir sinematografi ve müzik eşliğinde eşcinsel sinemanın başyapıtlarından birini verdi Kar Wai. Daha da çok başyapıt verecek gibi görünüyor. Sinefilim diyen için yutulmayacak lokma onu tanımamak, haberiniz olsun! **(C.A.)**

★ JOHN WOO
Hong Kong (1946)

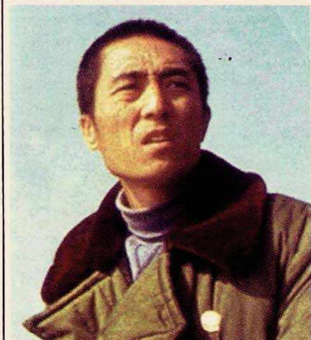
Kariyerine, ülkesi Hong Kong'da başlayan John Woo, 60'larda Sergio Leone, 70'lerde ise Sam Peckinpah'ın taşıdığı "stilize şiddet" bayrağını 90'lerde sürükleyen isim oldu. Storyboard kullanmadan, sette anında "koreografisini" yaptığı ve uzunlukları 10 ile 45 dakika arasında değişen aksiyon sahnelerinde, kah daracık mekanlarda alabildiğine "estetik" hareketlerle ilerleyen silahlı ve kanlı çatışmalar organize etti, kah başlangıçta sessiz ve düzenli görünen, geniş mekanları yakıp yıktı. Bütün bunları yaparken, Brian De Palma sinemasında rastladığımız düzen ve karmaşıklıkta mizansenler kurdu. Kimi zaman sayısı 15'i bulan kameralarıyla belli bir sekansı mümkün olduğu kadar fazla açıdan görüntülemeyi tercih etti. Mizansenlerini, yakın planlar ve gereğinden hızlı bir kurgu ile boğmadı. Aynı planı farklı açılardan göstermek ve bolca ağır çekim kullanmak gibi tekniklerle, kan, barut ve ateş sağanağına dönüşen aksiyon sekanslarının "tadını çıkarttı". Ve başyapıtı "Hard Boiled" başta olmak üzere birçok filmiyle, çift tabancalı adamlardan, aynı anda birbirlerine silah

John Woo: 90'lı yılların aksiyon üstadı.

doğrultan adamlara kadar Hollywood'un 90'larda kullandığı sayısız trüğü yarattı. Woo, dramlardan devşirerek aksiyon sinemasının kalıplarına uyarladığı yöntemlerle, aksiyon'ların en büyük gediği olan "karakter" ve "duygu" eksikliğini de kapattı. Hristiyanlığa duyduğu yakınlık, filmlerinin ana temasını belirledi: biri iyi diğeri kötü iki insan arasında ve o iki insanın kendi içlerinde yaşanan iyi-kötü çelişkisi...
Filmleriyle, aksiyon sinemasının 90'larda yaşayacağı değişimin referansını oluşturdu ve 80'lerin aksiyonları ile 90'ların aksiyonları arasında bir köprü kurdu. Hong Kong'da çektiği son film olan, 1993 yapımı "Hard Boiled", hem Woo'nun kendi ideolojik, görsel ve tematik bütünlüğü ve yetkinliği açısından bir doruk noktasıydı, hem de aksiyon sinemasının başyapıtları arasındaki yerini aldı ve Amerikan aksiyon sinemasına yeni bir kanal açtı. Woo, Hollywood'daki kariyerine "Zor Hedef" ile başladı. Tür açısından ortlamanın üzerinde bir film olmasına karşın, "Zor Hedef", Woo'nun ustalığına bulaşan bir tür "ilk yönetmenlik" heyecanının ve kendini gösterme kaygısının, biraz da "bir Van Damme filmi" etiketinin gölgesinde kaldı. "Zor Hedef"in ardından gelen "Kırık Ok"da, Woo'nun sadece izlerini görmek mümkün oldu. Usta yönetmenin takıntıları ve üslubu, son derece kötü bir senaryonun altında ezildi. Woo'nun 90'lardaki filmografisine son olarak, 1997'de "Yüzyüze" eklendi. "Yüzyüze" çok iyi bir film olmasına karşın, Woo'ya Hong Kong döneminden aşina olanlar için bir sürpriz değildi. Hatta Woo'nun geçmişte yaptıklarını tekrar ettiğini söylemek bile mümkündü. Ancak film, yıllardır Woo'ya burun kıvıranlar tarafından yere göğe konamadı, "Yüzyüze" gişedeki olağanüstü başarısının da etkisiyle, Woo'nun Hollywood'daki yerini pekiştirdi, eleştirmenler tarafından (nihayet!) keşfedilmesini sağladı ve "Görevimiz Tehlike 2" gibi oldukça büyük ve prestijli bir projenin koltuğuna oturmasına vesile oldu. **(U.Ş.)**

★ ZHANG YIMOU
Çin (1950)

Beşinci kuşak Çinli sinemacılar olarak anılagelen, Pekin Film Akademisi'nin rahle-i tedrisinden geçmiş mektepli sinemacılar arasında en başarılısı olan Zhang Yimou, hem görsel ziyafet, hem siyasi alegori hem de klasik melodram olarak üç ayrı düzlemde izlenebilen filmleriyle dünyanın dört bir yanındaki izleyicileri büyülemeyi başardı. Yimou, kısa bir süre öncesine kadar eşi olan Çin'in en ünlü sinema yıldızı Gong Li'yi başrolünde oynattığı filmlerinde, ataerkil Çin toplumunda kadınların konumunu büyüteç altına yatırdı. Kadın

Zhang Yimou: "Çatışma" ve "çekişme"lerin yönetmeni...

ile erkek, gelenek ile modernizm, yoksul ile fakir arasında olduğu kadar kuşaklar arasındaki çatışmaları da irdeleyen Yimou, üst üste bindirdiği bu çatışmalar dolayımında ülkesindeki rejimin de hissettirmeden eleştirisini yapıyor. Ünlü yönetmen tüm bu ilgi alanlarını, düzenin iktidarına sahip yaşlı ve hasta bir erkek ile genç ve güçlü bir kadın arasındaki ilişki metaforunu kullanarak yansıtıyor beyazperdeye. Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı ödülü alan ilk filmi "Red Sorgun" (1987), Cannes'da En İyi Yönetmen ödülünü kazanan "Ju Dou" (1989), Oscar'a aday gösterilen ve Yimou'nun başyapıtı sayılan "Raise The Red Lantern" (1991), Çin'de yasaklanan "To Live" (1994) ve son filmi "Shangai Triad" (1995) hep bu izleği kullanmaktaydı. Kapalı mekanlarda, şaşaalı bir mizansende kayarak ilerleyen kamerası, olağanüstü ışık kullanımı ve çarpıcı renkler arasında kurduğu uyum sayesinde her kareyi bir tabloya dönüştürmeyi beceren Yimou, öylesine görsel ağırlıklı bir sinema yaratıyor ki, altyazı olmadan izlense bile aynı zevki bırakacak filmler çıkıyor ortaya. Belki de altyazılı filmleri izlemeye alışık olmayan Amerikan izleyicisinin bile ilgisini çekebilmelerinin kökeninde bu olgu yatıyor. Filmografisinde, farklı bir görsel anlayışı denediği tek film ise "Qui Ju'nun Öyküsü" (1992). Bir kez daha düzene meydan okuyan bir kadını öykülemekle birlikte, bu film diğerlerinin aksine neo-realist bir üslupla çekildiğinden Yimou'nun belgesel tadında filmlerin de altından kalkabildiğini kanıtlıyor. Yine de Yimou'nun asıl başarısı, görüntü yönetmenliği geçmişinden süzülen tüm deneyimini döktürdüğü, müzikallerin altın çağıyla birlikte Batı sinemasından yitip giden Technicolor'ı kullanarak çektiği, kırmızı yoğun, görselliğe vurgu yapan, Gong Li'ye eski Hollywood yıldızlarının görkemini bahşeden, yoğun duygular ve şoke edici şiddet patlamalarıyla bezeli, sosyal içerikli filmleri. **(T.E.)**

GELECEK VAAT EDENLER

Yıldızları yeni yeni parlıyor ve eleştirmenler onların adlarını yavaş yavaş hafızalarına kazımaya başlıyor. İçlerinden kimileri önümüzdeki yıllarda "ustalığa" terfi edebilir, kimileri de unutulabilirler. Kesin olan tek şey 90'lı yıllardaki bazı filmleri hep hatırlanacak.

Tom DiCillo
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Manik Depresif"

Mathieu Kassovitz
Uyruğu: Fransa
Hit filmi: "Protesto"

Bryan Singer
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Olağan Şüpheliler"

Baz Luhrmann
Uyruğu: Avustralya
Hit filmi: "Romeo & Juliet"

Dany Levi
Uyruğu: Almanya
Hit filmi: "Sessiz Gece"

Cameron Crowe
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Jerry Maguire"

Peter Jackson
Uyruğu: Avustralya
Hit filmi: "Heavenly Creatures"

Wayne Wang
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Smoke"

Anthony Minghella
Uyruğu: İngiltere
Hit filmi: "İngiliz Hasta"

John Duigan
Uyruğu: Avustralya
Hit filmi: "Çayır Köpekleri"

James Mangold
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Şişman"

Michael Moore
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Roger ve Ben"

Tran Ang Hung
Uyruğu: Vietnam
Hit filmi: "Yeşil Papayanın Kokusu"

Aleksandr Sokurov
Uyruğu: Rusya
Hit filmi: "Ana ve Oğlu"

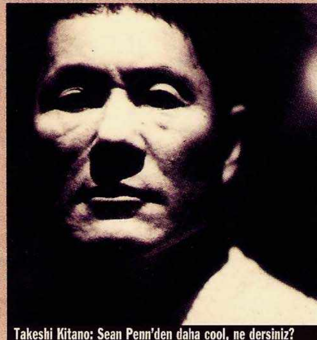
Jacques Deschamps
Uyruğu: Fransa
Hit filmi: "Durgun Sular Derin Akar"

Mathieu Kassovitz: Genç Fransız sinemasının gururu

Peter Jackson: Ustalığa ramak kaldı

Takeshi Kitano: Sean Penn'den daha cool, ne dersiniz?

James Mangold: "Şişman"

Jan De Bont
Uyruğu: Hollanda
Hit filmi: "Speed"

Milcho Manchevski
Uyruğu: Makedonya
Hit filmi: "Yağmurdan Önce"

Jean-Claude Lauzon
Uyruğu: Kanada
Hit filmi: "Leolo"

Mel Gibson
Uyruğu: Avustralya
Hit filmi: "Cesur Yürek"

Patrice Leconte
Uyruğu: Fransa
Hit filmi: "Berberin Kocası"

John Dahl
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "The Last Seduction"

Nicolas Hytner
Uyruğu: İngiltere
Hit filmi: "Kral George'un Deliliği"

Stanley Kwan
Uyruğu: Tayvan
Hit filmi: "Sahne"

Paul Thomas Anderson
Uyruğu: ABD
Hit filmi: "Boogie Nights"

Mike Newell
Uyruğu: İngiltere
Hit filmi: "Dört Nikah Bir Cenaze"

Olivier Assayas
Uyruğu: Fransa
Hit filmi: "Irma Wep"

Julio Medem
Uyruğu: İspanya
Hit filmi: "Kızıl Sincap"

Martin Sulik
Uyruğu: Slovakya
Hit filmi: "Bahçe"

Andy ve Larry Wachowski
Uyrukları: ABD
Hit filmleri: "Bound"

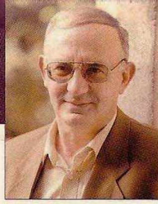
Takashi Kitano
Uyruğu: Japonya
Hit filmi: "Hana-Bi"

a

Gerçeğin aktüel yüzü!

www.birnumara.com.tr

IŞIK VE GÖLGE...
Atilla Dorsay

90'lı yıllara bir bakış

"Sanırım gelecek yüzyılda da sinema en gözde, en popüler, en kitlesel sanat olmaya devam edecek, tartışmalara konu olacak, yıldız sistemi sürecek, festivaller yapılacak, ödüller tartışılacak, dedikodular ayyuka çıkacak... Ve işin temeli pek değişmeden yürüyecek..."

90'lar daha bitmedi çocuklar: aceleniz neydi? Ama madem ki Mehmet Açar - Cem Altınsaray ikilisi böyle uygun görmüşler, koskoca bir 1999 yılının getirebileceği tüm sürprizleri bir yana koyarak, biz de bu 10 yıl üzerinde düşünüp yazmaya çalışalım...

Evet, 90'lar... Ekonomide yeni-kapitalizm ve onun egemen olduğu yeni dünya düzeninin, siyasete ABD'nin kesin hükümranlığı altında biçimlenen bir dünya siyasal konjonktürünün, sanatta post-modernin sonrasını umutsuzca arayan çabaların egemen olduğu ve özellikle son yıllarda herkesi, uzmanların "yüzyıl sonu sıkıntısı" diye adlandırdığı bir karamsarlığın sardığı bir dönem... Hiç ders alınmamışçasına çılgınca savaşlarla, zalim kıyımlarla, akıl almaz soykırımlarla yaşanan, komünizmin gürültüyle çöküşüne tanık olan, dünya hâkimi ABD'nin gücünü çeşitli savaşlarla kanıtlamaya çalışırken, evin içine çeki-düzen veremeyip başkanlarının özel yaşamıyla rezil olduğu, Hollywood'un iyice gemi azıya aldığı, ulusal sinemaların bir yandan uyanışına, öte yandan acınası güçsüzlüğüne tanık olan karışık, karmaşık ve olaylı yıllar...

Joel Coen'in tür sinemasına getirdiği zekice yorumlardan: "Fargo"

HOLLYWOOD GÖSTERİŞİ

Hollywood 90'larda kitleye dönük gösterişli filmlerini büyük bütçeler ve görülmemiş özel efektlerle sanki bir saldırıya dönüştürdü. "Batman", "Terminatör", "Die Hard", "Leathal Weapon" gibi seriye dönüşen filmler, Amerikan başkanının bizzat dünyayı kurtardığı gösterişli Amerikan propagandaları, Arnold Schwarzenegger veya Sylvester Stallone'nin adalelerinin sinemanın kimi klasik ögelerinin yerini aldığı macera-bilimkurgu filmleri ya da dur-durak bilmeyen "Polis Akademisi", "Hot Shots", "Çıplak Silah" gibi komedi dizileri kitleleri salonlara çekerken, Amerikan ideolojisinin kusursuz tanımını da yaptı.

Ama Hollywood her zaman olduğu gibi üretkendi, inanılmaz bir çeşitlilik ve zenginlik içeriyordu. Böylece 1990'larda da şaşırtıcı hızını ve düzeyini sürdüren bir Woody Allen, tartışmalı filmlerini tokat gibi yüzümüze çarpan bir David Lynch, tür sinemasına son derece zekice yeniden yorumlar getiren Joel Coen, yıllardan süzülüp gelen sinemasal yeteneğini klasik anlatımda, ama sapasağlam yapıtlara dönüştüren Clint Eastwood, yaşlanmak bilmeyen Robert Altman, kıvrak zekâsıyla Tim Burton, kendini ciddiye aldırmakta kararlı Steven Spielberg, birden çocukça filmlerden ciddi yapımlara parlak bir sıçrama gerçekleştiren Robert Zemeckis, `spectacle' sinemasına yoğun bir duygu boyutu getiren James Cameron, ayrıca James Mangold, Hal Hartley, Tom DiCillo gibi bağımsız takılan yeniler, Amerikan sinemasını canlı tutmaya yettiler. Ve bu sinema 90'lar boyunca da yine etkili olmayı ve bize güzel sinemasal anılar sağlamayı başardılar.

FRANSIZ SİNEMASI

Fransız sineması, inatla sinema, hem de

kaliteli sinema yapmayı sürdüren Claude Chabrol, Claude Sautet, Bertrand Tavernier, Alain Corneau, Jean-Paul Rappeneau, Bertrand Blier gibi sinemacılarıyla, hâlâ tartışma açma peşindeki uslanmaz Godard'la ve özellikle iki sapasağlam çınar, Alain Resnais ve Eric Rohmer'in tüm gençlere meydan okuyan yepyeni araştırmalar ve taptaze duyarlılıklar içeren filmleriyle ilgi çekerken, elbette yepyeni yönetmenlere de kucak açtı. Özellikle Luc Besson'un Fransız sinemasını uluslararası bir yörüngeye oturtmaya çalışan yapımları dikkat çekti. "Nikita"dan sonra "Beşinci Güç" bunların en parlak örneğiydi. Yine de bu sinemanın uluslararası planda belli bir karizma eksikliği yaşadığı da bir gerçek...

AVRUPALI SİNEMACILARDAN

Avrupa sineması genelde duragan bir haldeydi. Koskoca İtalya, tüm önemli yaratcılarını ardarda yitirdikten sonra, yerlerine yenilerini getirmekte zorlandı. Nanni Moretti, Daniele Luchetti, Gianni Amelio en önde gelenlerdi, ama hiçbiri eski ustaların yerini tutacak gibi değildi. İspanya'daki görece parlaklık Pedro Almodovar'dan sonra durakladı, yeni isimler pek gelmedi. Portekiz sineması ise saygınlığını dünyanın en yaşlı yönetmeni sayılan Manoel de Oliveira'nın hepsi birbirinden özgün filmleriyle sağlamaya devam etti. Hollanda ve Danimarka sinemaları birden ön plana geçti: ilki üstüste Oscar alan filmleri ve Hollywood'a göç eden Verhoven veya Mike van Diem gibi yönetmenleriyle ikincisi ise Bille August'un sürekli ödül alan kitleye dönük yapımları ve Lars von Trier'in çok daha kişisel ve yaratıcı bir güç taşıyan eserleriyle...

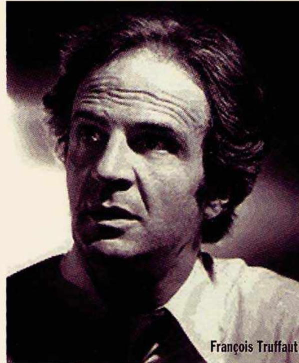
İngiltere o bitmez yeniden-doğuşlarından birini yaşadı ve Mike Newell, Mike Leigh, emekçi destanlarını sürdüren Ken Loach gibi isimleriyle bizlere güzel filmler yolladı. Orta Avrupa'nın üzerine ölü toprağı atılmış gibiydi. Andrzej Wajda, İstvan Szabo, Karoly Makk gibi yönetmenlerin bireysel çıkışları da durumu değiştirmedi. Rusya ise tam bir çöküş yaşadı. Konchalovski ve Nikita-Mikhalkov biraderlerin ilki ABD'ye göçmek ikincisiyse dış yardımlarla ayakta durmak zorunda kaldı. Ancak ikincisinin "Güneş Yanığı" filmi yine de 90'ların en sağlam yapımlarından biri sayılabilirdi.

YEPYENİ SİNEMALAR

Yeni sinemalar dünya sanatseverlerine göz kırptı. Zaten bilinen Avustralya sinemasının yanısıra Yeni Zelanda, ardından Çin ve Tayvan uyanışa geçtiler. Özellikle Çin'in parlak uyanışı içinde bize tanıttığı Zhang Yimou, Chen Kaige ya da Tayvan'dan gelen Hou Hsiao Hsien, Tsai-Ming Liang, Stanley Kwan gibi yönetmenler, son 10 yılın en heyecan verici keşifleri arasında sayılabilir. Aynı biçimde bir İran sineması doğdu ve bizlere Abbas Kiarostami ve Muhsin Makhalbaf gibi özgün yaratıcılar tanıttı.

PEKİ, SİNEMA NEREYE GİDİYOR?

Bu genel bakıştan sonra sorulabilir: sinema nereye gidiyor, sinemanın yarını nedir? Vallahi galiba hiçbir yere gitmiyor, orada öylece duruyor!.. Yüzyıl boyunca olduğu gibi, yine kitle sineması-yaratıcı sinema diye ikiye ayrılıyor, yine halk beğenisi ve kişisel seçimler tartışılıyor, yine kuram ve pratik içiçe yürüyor. Dikkatli bakıldığında, galiba temel bir şey, bu yüzyılla birlikte son erdi: hem kitleye dönük, hem de sinema sanatı açısından önemli filmler yapabilme olgusu... Geniş ölçüde klasik sinemanın bir özelliği olan ve Chaplin'den Ford'a, Hawks'dan Lu-

François Truffaut

bitsch'e, Clair'den Truffaut'ya birçok ünlü yönetmenin sinemasında görülen bu olanak, zaten çok uzun yıllardır aşağı-yukarı yitirilmişti, bundan sonra da yakalanması kolay gözükmüyor.

Galiba 21. yüzyılda sinema temelde daha teknolojiye bağımlı, gelişen tekniklerle birlikte daha kolay ulaşılır bir biçim alacak: belki çok küçük mekân sinemaları olacak, istediğimiz filmler evimizin duvarlarına dek yansıyacak. Ama üretimin temel sorunsalı, kitlesel-bireysel çekişmesi varolmayı sürdürecek. Ve sanırım gelecek yüzyılda da sinema en gözde, en popüler, en kitlesel sanat olmaya devam edecek, tartışmalara konu olacak, yıldız sistemi sürecek, festivaller yapılacak, ödüller tartışılacak, dedikodular ayyuka çıkacak... Ve işin temeli pek değişmeden yürüyecek...

BİR İYİ, BİR KÖTÜ HABER!...

90'lar sinemasındaki en iyi gelişme, galiba sinemanın daha demokratikleşmesi, film yapımının mâliyet artışları yanında gençler için daha kolay hale gelmesi. Çünkü adına sinema kültürü dediğimiz şeye artık çok daha kolay ulaşılabiliyor, iyi filmler defalarca izlenebiliyor, yeni teknolojilerle istenen sinema yapıtları, klasikler ve modern klasikler iyice incelenip didik didik edilebiliyor. O yüzden, sinemaya yeni başlamış gencecik insanların anlatımı, eskiden ancak yıllar boyu öğrenilen özelliklere hemencecik sahip olabiliyor. Bu iyi bir gelişme. Ama öte yandan, özellikle Hollywood filmlerindeki tekdüzeleşme, gitgide artan maliyetlerin getirdiği hiçbir risk almama ve hep bilineni, bekleneni, kitleye hoş geleceği varsayılanı sunma tavrı da birçok filmi artık nerdeyse izlenmez hale getiriyor. Bakalım hangi olgu üste çıkacak?

90'LARIN EN İYİ FİLMLERİ

(Kronoloik sıralamayla)

Barton Fink
Tous les Matins du Monde-Dünyanın Tüm Sabahları
Oyuncu-Player
Unforgiven-Affedilmeyen
Schindler's List-Schindler'in Listesi

Üç Renk: Mavi, Kırmızı, Beyaz

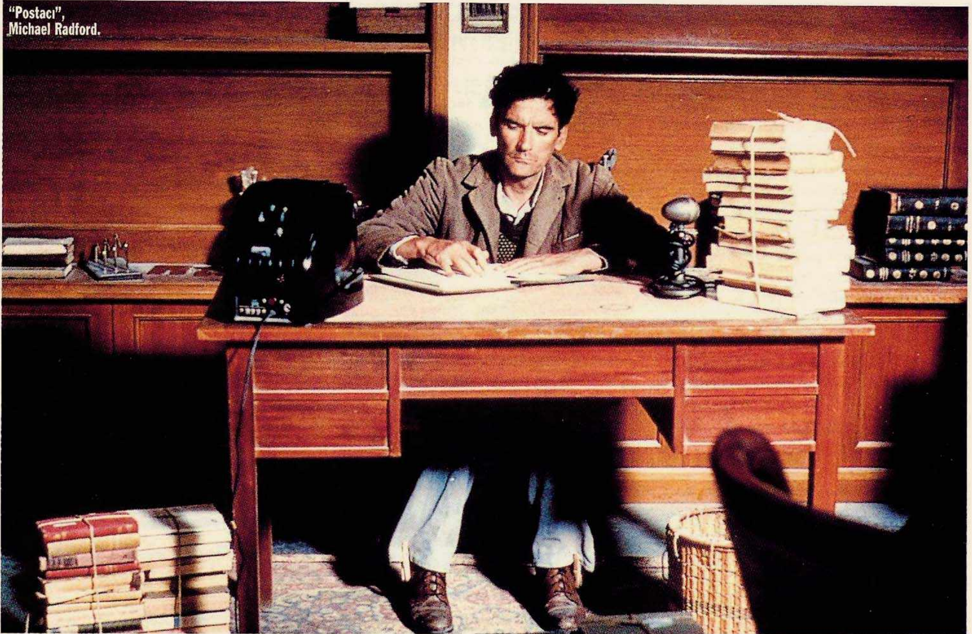

"Kırmızı"

The Piano-Piyano
Pulp Fiction-Ucuz Roman
Le Regard d'Ulysses-Ulis'in Bakışı
Secrets and Lies-Sırlar ve Yalanlar
Breaking The Waves-Dalgalara Karşı

Bu on yıl için favori yönetmenlerimi ancak üçe indirebildim: Krzystof Kieslowski, Joel Coen ve Lars von Trier...
Gözde oyuncularım ise Tom Hanks ve Jodie Foster.

Coca-Colanizasyon Dönemi

Avrupa sineması 90'larda ayakta kalmanın yollarını aradı ve tartıştı. Ama Avrupa filmleri gösteren salonlara destek olan, filmlere yapımcı olarak katılan Eurimages'ın varlığına rağmen Hollywood hakimiyeti karşısında henüz gözle görülür bir canlanma yaşanabilmiş değil. TUNCA ARSLAN

"Postacı", Michael Radford.

"Indochine", Regis Wargnier.

Fransız sinemacılarının önemli bir kesimi, Amerikalı çocukların ebeveynleri tarafından "Yaramazlık yaparsan seni Fransız filmine götürürüm!" diye korkutulduklarına gerçekten inanmış olmalılar ki son 10 yılda "korkutucu" olmamak için ellerinden geleni yaptılar... Genciyle yaşlısıyla pek çok Fransız yönetmen, ellerindeki büyük mirası bir kenara itip Hollywood karşısındaki "ezikliklerinden", dahası "büyük işgal"den kurtulmak için ilginç bir strateji izlemek istediler. Hollywood'un karşısına "Hollywood'un kartlarıyla" çıkmak arzusuna dayanıyordu bu strateji. Hollywood, her ne kadar "büyük", "geniş", "derin" ve tabii ki "pahada ağır, yükte hafif" film yapıyorsa ve bu sayede yüzbinlerce seyirciyi gişe kuyruğuna sokuyorsa, aynı yöntem Fransa'da da denenmeliydi. Denendi de... Seyirciye ulaşmak için "büyük düşünüldü", Hollywood kendi kozlarıyla "vurulmak" istendi.

Sonuç hüsran oldu. Bu sonucun "Indochine", "Jaguar" vb. örneklerini Türkiye'de de izledik ve Avrupa'nın kendi açısından o güne dek dene-

mediği bazı türlerdeki başarısızlığına tanık olduk. Ezelden beri Avrupa sinemasından uyarlama yapmayı seven Hollywood, bu kez Fransa'yı kendi evinde alt etti. Özellikle komedi ağırlıklı Fransız yapımları, altyazılı film seyretmeyi sevmeyen Amerikalı sinemaseverler için satın alınıp "aynen uyarlandı", bununla da yetinilmeyip Fransa'da gösterime sokuldu ve orijinalinden çok daha fazla iş yapması sağlandı. Gerard Lauzier imzalı Fransız filmi "Mon Pere, Ce Heros" (Türkiye'de 1993'te "Kahraman Babam" adıyla gösterildi) ile Steve Miner'ın yönettiği Amerikan filmi "My Father The Hero" (Türkiye'de 1994'te "Kıskanç Babam" adıyla gösterildi) ilişkisi tipiktir ve 90'lar boyunca ne olup ne bittiğini, Hollywood'un Avrupa'ya yönelik ilgisini göstermesi bakımından ibretliktir. Daha ilginç olanı ise iki filmde de başrolü Gerard Depardieu'nün oynamasıdır. Hollywood egemenliğine karşı ulusal sinemasını savunmak için sık sık demeç veren, toplantılar düzenleyen Depardieu, yelkenleri çok çabuk suya indirdi ve kısa sürede "Hollywood'un aranan yıldızlarından biri" olmayı kabullendi.

"Kraliçe Margot", Patrice Chéreau.

"Germinal", Claude Berri.

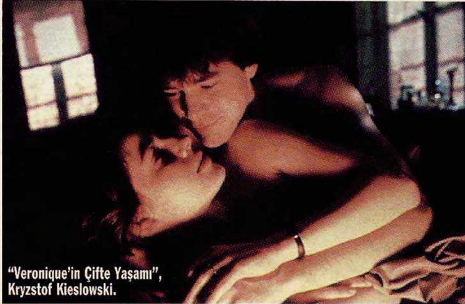
90'lar boyunca yalnız Fransızların değil, istisnasız tüm Avrupa ülkelerinin Hollywood diye büyük bir derdi oldu. Her ülke gerek kendi açısından gerekse de Avrupa sineması adına çeşitli çareler aradı, korunma duvarları yükseltildi, kotalar konuldu, hükümetlerden politik destek istendi, ortak yapım ve dağıtım ağı geliştirildi ama ortaya kaybedilen bir savaştan ötesi çıkmadı. Ünlü Alman yönetmen ve Avrupa'nın en büyük film yapım stüdyolarından Babelsberg'in yöneticilerinden Volker Schlöndorff, "Avrupa içerikli, Amerikan boyutlu" filmler yapmaktan söz ettiyse de bunun "ne deve ne kuş" anlamına geldiğini kısa sürede anladı. Ve yüzyılımızın son çeyreğinin son demlerinde üzerine düşen Hollywood gölgesinin dışında net bir Avrupa sinemasından söz edilemez oldu.

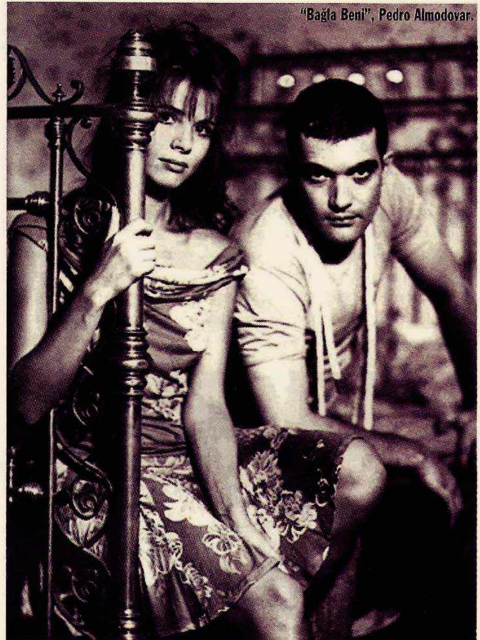
Yasal sınırlamalar işe yaramıyor

İspanya'da sinema salonlarına daha çok Avrupa filmi gösterme zorunluluğu getirilince, salon sahiplerinin durumu bir günlük boykotla protesto ettikleri ve sonunda bu zorunluluktan kurtuldukları biliniyor. "İyi film kötü filmi kovar!" diye düşünmüştü İspanyol işletmeciler ve gerek İspanya'nın gerekse de diğer Avrupa ülkelerinin nicedir kendi bünyelerinden iyi bir film çıkmadığının farkındaydılar. Fransa tarihinin en pahalı filmi olarak bilinen "Kraliçe Margot"nun gösterildiği yıl kendi ülkesinde bile ilk 10'a girememiş olması, 1984'te Fransız filmi izleyen 94 milyon Fransız'ın, 1994'te 40 milyonun altına düşmüş olması, buna karşılık aynı yıllar arasında Amerikan yapımlarına giden Fransız sinemaseverlerin sayısının yüzde 10 artarak 76 milyona ulaşması durumu net biçimde gösteriyor aslında. Angelopoulos'un "Ulis'in Bakışı" filminde rol alan İsveçli oyuncu Erland Josephson, İstanbul Film Festivali için geldiği ülkemizde yaptığı bir söyleşide, Avrupa'da iyi film izleme alışkanlığının kaybedildiğini belirtmiş; Avrupa filmlerinin kaybeden insanlar, Amerikan filmlerinin de kazanan insanlarla ilgili öyküler anlattığını vurgulamıştı. İşte bu "kaybeden" ve "kazanan" ilişkisi, açılan her kartta kendini değişik boyutlarda yeniden gösterdi ve 90'lar Avrupa si-

"Şarküteri", Jeunet-Caro.

"Damage", Louis Malle.

"Veronique'in Çifte Yaşamı", Kryzstof Kieslowski.

"Bağla Beni", Pedro Almodovar.

neması açısından "Coca-Colanizasyon dönemi" olarak tanımlanabilecek bir niteliğe büründü.

90'lı yıllara girilirken bazı Avrupa ülkelerinde en çok izlenen üç film şöyle sıralanıyordu:

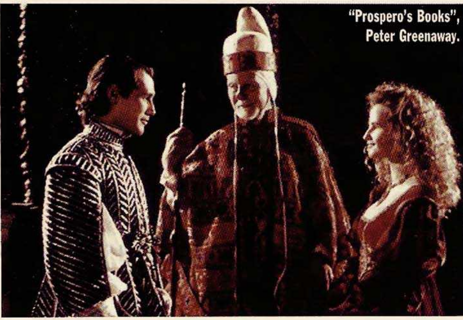
AVUSTURYA (Özel Bir Kadın, Bak Şu Konuşana, Geleceğe Dönüş 2). HOLLANDA (Licence To Kill, Yağmur Adam, Indiana Jones III). MACARİSTAN (Yağmur Adam, İkizler, Red Heat). FRANSA (Ölü Ozanlar Derneği, Cyrano de Bergerac, Nikita). İTALYA (Indiana Jones III, Ölü Ozanlar Derneği, Bak Şu Konuşana). İSVİÇRE (Yağmur Adam, Indiana Jones III, License To Kill). BATI ALMANYA (Bak Şu Konuşana, Güllerin Savaşı, Özel Bir Kadın). İNGİLTERE (Özel Bir Kadın, Bak Şu Konuşana, Eyvah Çocuklar Büyüdü). SSCB (Bir Zamanlar Amerika, ikinci sırada bir Hindistan yapımı, üçüncü sırada bir SSCB yapımı var.)

Yani yüzde 95 oranında Amerikan yapımları... O dönemde hiçbir Hollywood yapımına ithal izni vermeyen Romanya ile ikinci ve üçüncü sıralara ulusal yapımlarını yerleştiren Fransa ve SSCB, Avrupa sinemasını başarıyla temsil ediyorlar! 1998'deki listeleri tahmin etmek size kalmış. Ve işiniz çok kolay; her ülkede ilk sıraya "Titanic"i yerleştirmelisiniz...

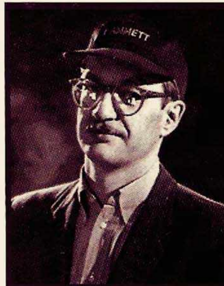
İşte 90'lara böyle bir tabloyla girdi Avrupa sineması ve çok daha kötü bir manzarayla çıkmak üzere. Tüm Avrupa ülkelerinde gişe hasılatlarının yüzde 85'ini Amerikan filmlerinin sağladığı, Avrupa'nın önde gelen beş dağıtım şirketinin hepsinin Amerikalıların kontrolünde olduğu, dev Hollywood kamyonlarının at arabalarıyla yol almaya çalışan Avrupalı yapımcıları ezip geçtiği, tüm Avrupa sinemalarının "kâr hırsızlarının" istilası altında olduğu yazıldı çizildi 90'lar boyunca. Bir zamanların Alain Delon ve Jean Paul Belmondo'lu filmlerinin "düzenli seyircisi" mumla arandı, artık Avrupa filmlerini "birkaç fanatik" ile yönetmenin kendisinden başka kimsenin izlemediği iddia edildi, "düşman", Fransa Kültür Bakanı Jack Lang'ın dediği gibi "uzak sahillerde" değil "içeride" arandı ama nafile... Kan kaybının önüne geçilmedi. Fransız sinemasıyla birlikte en önemli sinema geleneğine sahip olan İtalya'da da artık bir "can çekişme" halinin yaşandığı, eski filmlere duyulan özlemin hiç bitmediği ve yerlerine de bazı istisnalar dışında kayda değer bir şey konmadığı biliniyor, görülüyor.

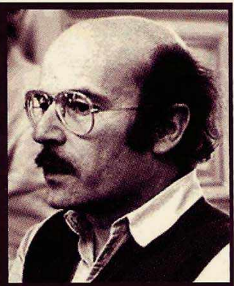
Eski kıtanın sinemacılarının son 10 yılda "Wild At Heart", "Barton Fink", "Pulp Fiction" gibi Amerikan filmlerine, Altman, Coen gibi yönetmenlere kaptırdıkları Altın Palmiyeler için eskisinden çok daha fazla iç sızısı duymuş olabilecekleri de düşünülmeli!

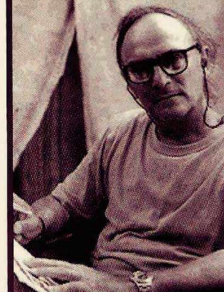
Bütün bu süreçte kuşkusuz ki Kieslowski'ler, Saura'lar, Rosi'ler, Taviani'ler, Scola'lar, Angelopoulos'lar, Wenders'ler, Von Trier'lar, Kaurismaki'ler boş durmadılar. Çalışmalarının, ödüllerinin, katkılarının ve direnişlerinin onca gürültü içinde kaynayıp gittiklerini söylemek de haksızlık olur. Ama tüm o iyi filmlerinin şelaleye düşen zeytin dallarına benzediği de açık bir gerçek. Öte yandan Avrupa sinemasına damga vuran yönetmenlerin arada bir parlamalarına karşın, oyunculuk konusunda tam anlamıyla "kayan yıldızlar" esprisinin geçerli olduğunu görmek mümkün. Avrupa sinema endüstrisinin, bırakın "dünya çapı"nı, kendi kıtalarında bile "gişe yapacak" yıldızlardan yoksun olduğu gerçeği, bu dönemin en ilginç özelliklerinden biri olarak beliriyor. Pan-Avrupa yıldız sistemi, Hollywood saldırısına karşı seyircisiyle arasındaki

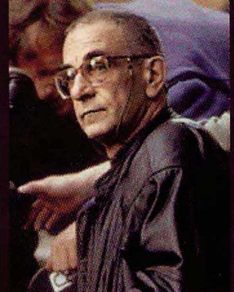

"Prospero's Books", Peter Greenaway.

"Far Away So Close", Wim Wenders.

Wim Wenders

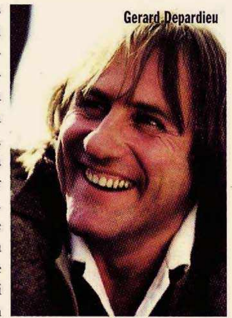

Volker Schlöndorff

Carlos Saura

Kryzstof Kieslowski

bağları güçlendirmeye çalışan bir endüstri için önemli eksiklikler doğuruyor. Dünya çapında üne kavuşmuş kimi Avrupalı oyuncuların da asıl olarak Hollywood tarafından yaratıldıkları ve pazarlandıkları düşünülürse, "zayıflık" iyice ortaya çıkıyor. Örneğin İngiliz eleştirmen Angus Finney, Hollywood yapımlarında rol almaları ve Oscar başarıları nedeniyle tüm dünyada tanınan Emma Thompson, Daniel Day Lewis, Jeremy Irons, Gary Oldman, Alan Rickman gibi vatandaşlarının, Hollywood'daki kariyerlerinden önce ufak çaplı İngiliz yapımlarında ve televizyon dizilerinde yer aldıklarını, sonra Hollywood tarafından keşfedilerek medyanın eline teslim edildiklerini ve bu sayede uluslararası üne kavuştuklarını vurgulayarak, "İngiliz pazarlama sisteminin eline bırakılsalardı, bugün dünyanın dört yanında tanınmış olmaları akla bile getirilemezdi" diyor.

Bu açıdan en şanslı ve yol almış durumdaki ülke Fransa... Emmanuelle Beart, Isabelle Adjani, Sophie Marceau, Juliette Binoche, Jean Reno ve tabii ki Gerard Depardieu gibi isimler, bir "yıldız sistemine" dahil olmanın tatminini yaşıyorlar ve arada bir sıyrılıp Hollywood'a gitmekle birlikte Avrupalı yıldızlar olarak tüm dünyada boy gösteriyorlar. Ancak yine de Fransız sinemasının uzun yıllardır gösterdiği bu özellik, tüm Avrupa'ya yayılamıyor ve film yıldızı yaratmak konusunda yeterli başarı sağlanamıyor. 60'ların Yeni Dalga döneminde yakalanan hem yönetmenlerden hem de oyunculardan yıldızlar ithal etme başarısı, bugün tekrarlanmaktan çok uzak. Belmondo'nun, Delon'un, Mastroianni'nin, Loren'in, Lollobrigida'nın yerlerinde yeller esiyor ve Polonyalı Krzystof Zanussi'nin dediği gibi "fazla demokratik davranmanın" olumsuz sonuçları yaşanıyor. "Son 20 yıldır Avrupa sinemasının yarattığı karakterlerin sokaktaki herhangi bir insandan farkı olmadı ve bu karakterler seyirciye çekici ya da büyüleyici gelmiyor" demişti Zanussi. Tıpkı 1994 yılının Berlin Film Festivali'nde "Avrupa sinemasındaki krizin nedeni, iyi öykülerin ve güçlü senaryoların bulunmamasıdır. Bunlar olmadan, insanların gelip bizim filmlerimizi izlemesi beklenemez" diyen Sophia Loren gibi... Tekrar ayağa kalkabilmek için "öze dönüş"ün zorunluluğundan söz etmişti Loren.

Gerard Depardieu

Juliette Binoche

İlginçtir, iki ay önce bir konferans vermek için Türkiye'ye gelen ABD'li düşünür Frederic Jameson da Hollywood egemenliğine karşı durabilmek için Avrupa ve Üçüncü Dünya ülkelerinin sinemacılarının aynı yolu izlemesi gerektiğini vurgulamış, öze, tarihsel köklere sarılmaktan başka çıkar yol olmadığını söylemişti. Bir süredir bunun deneyleri yapılıyor. Avrupa sinemasında ve başı yine Fransızlar çekiyor. Alain Corneau imzalı, kısa süre önce ülkemizde de gösterilen "Yeni Dünya" filmi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Avrupa-ABD kültür savaşına çok ilginç bir bakış gerçekleştiriyor ve Amerikan kültürünün baştan çıkarıcı genç ve güzel bir kız gibi Avrupa'ya yavaş yavaş nüfuz edişini anlatıyordu. Bütün o hükümet desteklerinin, sübvansiyonlarının, fonların, Pan-Avrupa şemsiyelerinin yanında, önümüzdeki süreçte "Yeni Avrupa" sinemasının belirleyicileri, şimdilik çok küçük görünen bu çabalar olacak sanırız. Avrupa sineması, sinemanın yüzde yüz Amerikan sanatı olmadığını kanıtlayabilecek, başka güçlü alternatifler de bulunduğunu gösterecek birikime sahip ve eminiz ki önümüzdeki 10 yıl geride bıraktığımız 10 yıldan daha parlak olacak.

90'lı yıllar boyunca "Eşkıya" gibi bir örnek yaratamayan Avrupalı sinemacıların, bu ayıplarından kurtulacaklarına inanmak zorundayız. ■

Westernde Reformist Rüzgarlar

O eski bildik western filmleri çekilmiyor artık. Ama türün öldüğüne dair hiçbir kanıt yok. Tam aksine 80'lere oranla bir kıpırdanma, canlanma sözkonusu. TUNA ERDEM

Mutlak kötülüğün simgesi Kızılderililer ile katışıksız iyilik timsali beyazların kozlarını paylaşması üzerine kurulu, sapına kadar erkek bir tür olan western, 90'ların "siyasi doğruculuk" iklimine uyum sağlayamıyor. Dahası, arabaların kalabalık caddelerde inanılmaz manevralar yaparak birbirini kovalamasına alışkın 90'lar izleyicisi için, ıssız çöllerde at koşturmanın cazibesi kalmamış durumda. Bundan dolayı, klasik western de, spagetti western de artık ölmüş gibi gözüküyor ve John Ford ile Sergio Leone gibi kendini türe adamış yönetmenlere artık rastlanmıyor. Nitekim 90'larda çevrilen westernler, "Desperado" gibi türün parodisini yapan, "Unforgiven" (Affedilmeyen) gibi tohuma kaçmış, son demlerini yaşayan kahramanlarıyla türün can çekişmesine tanıklık eden, "Legends of the Fall" ve "Last of the Mohicans" (Mohikanların Sonuncusu) gibi türün alışılagelmiş ikonografisinin dışına çıkarak çöllerin yerine kırları ve ormanları geçiren, ya da "Kurtlarla Dans" ve "Bad Girls" gibi türün ikinci plana attığı Kızılderilileri ve kadınları ön plana çıkarmaya gayret eden filmler oldu. Gelgelelim western türünün kalıpları hangi türden olursa olsun tüm Amerikan filmlerinde, en beklemediğimiz yerlerde karşımıza çıkıveriyor. Örneğin bir yol filmi olan "Thelma ve Louise", kovboy şapkalarından, Grand Canyon'a kadar tüm mizanseniyle bizi western diyarına taşıyor ve efsanevi western "Butch Cassidy and the Sundance Kid"i fazlasıyla anımsatıyor. Keza "Conspiracy Teory"nin (Komplo Teorisi) taksi şoförü kahramanı, yalnız bir kovboy gibi atını değilse de arabasını sürüyor kötülerin üzerine. Hatta "Er Ryan'ı Kurtarmak" gibi bir tarihi savaş filminde bile, Vahşi Batı'nın hayalet şehrinde karşı karşıya gelen iyi ve kötü adamın son hesaplaşmasını anımsatan bir final bölümüne rastlayabiliyoruz. Kısacası western artık tüm Amerikan sinemasına sinmiş durumda ama adıyla sanıyla ancak tek tük örneklerle karşımıza gelebiliyor. Dahası 90'larda çevrilen westernlerin tümü tırnak içinde westernler yani türün klişelerini eleştirmeyi ya da parodisini içermeyi ihmal etmiyorlar.

Kadınların intikamı

90'ların western türüne en büyük katkısı kadınları kahraman konumuna getirmesi oldu. Ahlak kumkuması öğretmenler, ahlaksız fahişeler, sabırlı ev kadınları dışında Vahşi Batı'da kendilerine bir rol bulamayan, olsa olsa

Kızılderililer tarafından kaçırılarak, bir soykırımın bahanesine dönüştürülen kadınlar, 90'larda at binip, silah kuşanmaya başladılar. "Bad Girls" filminin Madeleine Stowe, Andie McDowell, Drew Barrymore ve Mary Stuart Masterson tarafından canlandırılan dört kafadarı, nice erkeğe kök söktürürken arada da, "Vahşi Belde/The Wild Bunch" gibi nice ünlü westernin parodisini yapmayı ihmal etmiyordu. Keza "Hızlı ve Ölü/The Quick and the Dead", intikam almaya bir vahşi batı kasabasına gelen esrarengiz yabancı klişesini bir kadına devrederek tazeliyordu. Sharon Stone'un başrolünü oynadığı filmin ünlü yönetmeni Sam Raimi de, kült korku filmleri geçmişinden western diyarına taşıdığı, kafada açılan kurşun deliklerini kadraj niyetine kullanmak gibi numaralarıyla, parodi duygusunu vermeyi başarıyordu. Kendisi bir western olmamakla birlikte 90'ların, kadınları western türüne kazandırma projesine, kadın "kovboy"larıyla katkıda bulunan bir başka parodi ağırlıklı film ise Gus Van Sant'ın "Even Cowgirls Get the Blues"u oldu. Gelgelelim western türünün en başarılı parodisini, erkek kahramanlı "Desperado" yaptı. Türün tüm klişelerinin suyunu çıkararak altını çizen filmiyle Meksikalı Robert Rodrigez, en az Kızılderilileri olduğu kadar Meksikalıları da harcamış olan western türünden intikamını aldı.

"Maverick"

EN İYİ 3

1. Affedilmeyen
(Unforgiven)
Y: Clint Eastwood. 1992
2. Desperado
Y: Robert Rodriguez. 1995
3. Dead Man
Y: Jim Jarmusch. 1996

EN KÖTÜ 3

1. Son Adam
(The Last Man Standing)
Y: Walter Hill. 1996
2. Wyatt Earp
Y: Lawrence Kasdan. 1994
3. Genç Silahlar II
(Young Guns)
Y: Geoff Murphy. 1990

"Hızlı ve Ölü"

Kızılderili westernleri

Kızılderililerin hakkını savunmak ise "Mohikanların Sonuncusu" ile "Kurtlarla Dans" filmine düştü. Her ne kadar "Kurtlarla Dans" Oscar almasını sağlayan gözalıcı görüntüleriyle "Mohikanların Sonuncusu"ndan daha başarılı bir film olduysa da, temelde her iki film de aynı sorudan musdaripti. Bir kere Kızılderilileri savunmaya soyunmuş bu filmlerin "esas oğlanları" beyazdı. Daha önemlisi bu filmler Kızılderilileri idealize etmeye soyunuyor kısacası mutlak kötülüğün timsali oldukları günleri aratmayacak biçimde "öteki"leştiriyordu. Kızılderililere benzer bir idealizasyon gözlüğünden bakmakla birlikte "Kurtlarla Dans"dan kat be kat başarılı olan bir western de çekildi 90'larda: Jim Jarmusch'un "Dead Man"i. Johny Depp'in başrolünü oynadığı bu siyah beyaz film, türün sıradışı ama en başarılı örneklerinden biri oldu.

90'ların az sayıdaki westerninin arsında Vahşi Batı'nın en ünlü kahramanlarından, yüze yakın western filminin karakteri olarak boy göstermiş Wyatt Earp'in yaşamını pelikülе geçiren iki film de yer aldı. 1993 yapımı "Tombstone"da bir zamanlar Henry Fonda ve Burt Lanchester gibi isimlerin üstlendiği Wyatt Earp rolünde Kurt Russell, Kirk Douglas'ın oynamış olduğu Doc Holliday rolünde ise Val Kilmer başarılı bir oyunculuk sergiliyordu. 1994 yapımı, fazlasıyla uzun "Wyatt Earp" ise, bu efsanevi kahramanın gerçek bir insan olarak yaşamını aktarmaya çalışıyor, gelgelelim efsanelere yol açan ucuz sembollere fazla bel bağladığı için pek başarılı olamıyordu. Yine de Dennis Quaid, olağandışı Doc Holliday yorumuyla filmi önemli kılmayı başardı. Gelgelelim ne "Tombstone" ne de "Waytt Earp", 1946 yapımı "My Darling Clementine" ya da 1957 yapımı "Gunfight at O.K Caroll" (1957) gibi klasiklerin düzeyine ulaşamadı.

Kuşkusuz 90'ların en başarılı western filmi, En İyi Film, En İyi Yönetmen, En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu ve En İyi Kurgu dallarında Oscar kazanan "Affedilmeyen" oldu. Oyuncu olarak western türüne sayısız katkılarda bulunmuş Clint Eastwood, bu kez hem yönetmen hem başrol oyuncusu olarak gönül verdiği bu türe yeniden eğiliyor, türe ilişkin keskin gözlemlerini pelikülе geçirirken bir yandan da türün başyapıtlarından birine imzasını atıyordu. 90'lardaki üç western filminin "Affedilmeyen", "Dead Man" ve "Desperado"nun türün en başarılı örnekleri arasına gönül rahatlığıyla sokulabileceğini düşününce, "demek ki westernin ölüsü bile kıymetli" diye düşünüyor insan ister istemez. Nitekim çocuklar hala kovboyculuk oynadığına göre, kovboy miti eleştirilerek bitip tükeneceğe benzemiyor, olsa olsa dönüştürülerek yeni bir hayata kavuşturulabilir. Evinden uzak yalnız kovboy atını günbatımına doğru sürüp gözden yitti belki ama western filmlerine gönül verenlerin de gayet iyi bildiği gibi, efsanevi kovboylar yıllarca ortada gözükmez ve bir gün hiç beklemediğiniz bir anda çıkıp geliverirler. Kısacası sinemanın kovboyunun, yeniden beyazperdeyi istila etmek için beklediğine, konserve kutularına ateş ederek talimler yapıp, akşam ateş başında şarkılar söylediğine ve "yapması gerekeni yapmak" üzere bir gün dörtnala sinema salonuna döneceğine kesin gözüyle bakabiliriz. ■

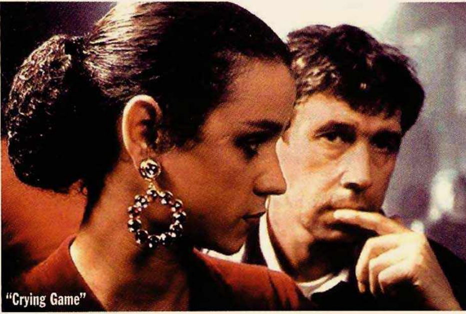
Adaya Vuran Yeni Dalga

Uzun süre büyük deha Shakespeare'in ve muhtelif edebiyat uyarlamalarının tesiri altında kalmış ve bir ölçüde irtifa kaybına uğramış görünen İngiliz sineması, son dönemde İrlanda sorunsalına ilişkin sarsıcı ve işsizlik konulu kara mizah ürünü filmlerle sıkı bir yükseliş trendi yakaladı. Sizin anlayacağınız, 90'lar İngiliz sinemasına yaradı... TUNA ERDEM

İngiltere, William Shakespeare gibi bir dehayı yetiştirmiş olmanın şansını süren ve ceremesini çeken bir ülke. İngiliz sineması tiyatronun, özellikle de Shakespeare'in gölgesi altında kalıyor çoğu zaman. Sahnede Shakespeare oynayarak kendini kanıtladıktan sonra sinemaya geçen birçok ünlü ve usta oyuncunun yetişmesine olanak tanıyan bu miras, yeni bir sinema dili ve ekolü yaratılmasının de önüne geçiyor adeta. Böylece İngiliz sineması Shakespeare uyarlamaları ve İngiliz aristokrasisini konu edinen kostüm ağırlıklı ve tarihi filmlerle sınırlı kalıyor. Uyarlamalarda Kenneth Branagh, kostümlü dramlarda ise Ismail Merchant ve James Ivory ikilisinin imzasını taşıyan yetkin örnekler veriliyor. Nitekim 90'lar boyunca Merchant-Ivory ikilisi, edebiyat uyarlamaları olan "Howards End" (1992) ve "Remains of the Day - Günden Kalanlar" (1993) gibi filmlerle dünyanın ilgisini çekti ve Amerikan Film Sanatları ve Bilimleri Akademisi'nin takdirini topladı. Branagh ise ünlü oyuncular galerisi niteliğindeki iki Shakespeare uyarlaması "Much Ado About Nothing - Kuru Gürültü" (1993) ve "Hamlet" (1997) ile dikkatleri üzerine çekmeyi başardı. Tarihi filmler, edebiyat ve Shakespeare uyarlamaları bununla da kalmadı 90'lar İngiltere'sinde. Shakespeare cephe-

"Trainspotting"

"Crying Game"

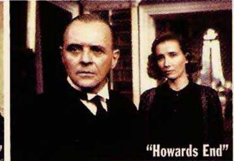

"In the Name of the Father"

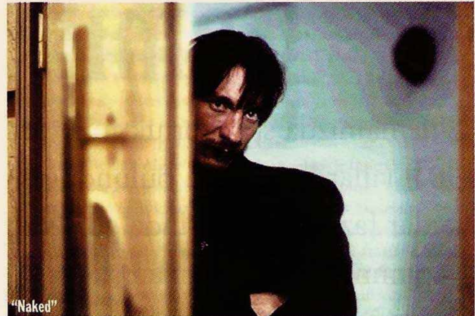
sinde "Twelfth Night - 12. Gece" (1996) ve "Richard 3" (1995), edebiyat uyarlamalarında "Enchanted April" (1991), "The Browning Version" (1994), "Jude" (1996) ve "The Woodlanders" (1997), tarihi filmlerde ise İngiliz Kralı George'un yaşamını konu edinen "The Madness of King George" (1994), ressam Dora Carrington'ın yaşamını pelikülе geçiren "Carrington" (1995), T.S. Eliott ile karısının öyküsünü anlatan "Tom ile Viv" (1994) ve Oscar Wilde'ın yaşamına ilişkin "Wilde" (1997) karşımıza geldi. Ustalıklı sanat yönetimi ve başarılı oyunculuklarla göz dolduran bu filmler, İngiliz sinemacıların kameralarını günümüze çevirmekten imtina ettikleri yanılsamasını da yaratacak nitelikteydi.

Gelgelelim 90'lar Britanya adasında iki yeni sinema ekolünün de doğuşuna şahit oldu. Bunlardan biri İrlanda sorununu pelikülе geçiren İrlandalı yönetmenlerin ürünleriyle biçimlenirken, diğeri ise İngiltere'nin bugününü, özellikle de işsizlik ve sınıf çelişkisini büyüteç altına yatıran, kara mizahla yoğrulmuş filmlerden oluşuyordu. İrlanda ekolünün başı çeken isimleri "In the Name of the Father - Babam İçin" (1993) ve "The Boxer" (1997) filmleriyle Jim Sheridan ve "The Crying Game - Ağlatan Oyun" (1992) ve "Michael Collins" (1996) filmlerine imzasını atan Neil Jordan oldu. Yine aynı sularda yüzen Terry George'un "Some Mother's Son - O da Bir Ana" (1995) ve Tom Collins'in "Bogwoman"ı (1997) ekolün önemli filmleri arasına girdi. Çoğu gerçek yaşam öykülerinden yola çıkan bu filmler belgesel tadındaki üsluplarıyla da bir anlamda İngiliz sinemasının tarihi film mirasını sürdürmekteydi. Belki de buna tek istisnayı Oscar'lı film "Ağlatan Oyun" oluşturuyordu.

90'larda Yeni İngiliz Sineması adını alan ekol ise yukarıdakilerin hiçbirini içermiyor. Hem sosyal gerçeklere parmak basan hem de gerçeküstünün sınırlarında dolaşan, popüler olmaya aday bir kara mizahla bezeli, umutsuz yaşamları umutlu, handiyse neşeli bir üslupla beyazperdeye yansıtan filmlerden oluşuyor Yeni İngiliz sineması. Mike Leigh, Ken Loach, Danny Boyle gibi usta yönetmenlerin imzasını taşıyan "Riff Raff-Ayaktakımı"na (1991) "The Full Monty-Anadan Doğma"ya (1997) kadar uzanan oldukça geniş bir yelpazeyi içeriyor bu sinema. Amerikan Bağımsız Sineması gibi tutunamayan ya da kaybeden karakterler üzerine kurulu bu ekolün kahramanları, Amerikan benzerlerinin aksine son ana kadar tutunmak için çabaladıklarından daha umutlu bir tablo çiziyorlar. Gelgelelim bağımsız Amerikan sinemasında pek rastlanmayan bir gerçekçilik üzerine kurulu filmler olduklarından, aslında daha da karanlık bir dünya tasvir ediyorlar. Kısacası bu filmler şekerle kaplı acı bir ilaç gibi etki ediyor, hem çarpıyor hem de eğlendiriyor. Hemen tüm filmler, işsizlik ve yoksullukla başa çıkmanın yolunu arayan, çaresizlik içinde yaratıcı ve komik para kazanma yöntemleri keşfeden kahramanları odak alıyorlar. Mike Leigh'in "Life Is Sweet"inde (1991) hot-dog satarak para kazanmaya çalışan aile babasını izledikten birkaç yıl sonra, benzer bir ekmek parası kavgasını Stephan Fears'ın "The Van"de (1997) izliyoruz. Louch'un "Riff Raff"inde evsiz barksız inşaat işçileriyle tanışıyor, usta yönetmenin "Raining Stones-Yağan Taşlar"ında (1993) koyun çalarak para kazanmaya çabalayan bir başka aile babasının trajikomik öyküsüne şahit oluyoruz. "Brassed Off-Borunu Öttür" (1996) işsizliği, bando müziğine gönül vererek unutmaya çalışan maden işçisi bandocularının öyküsünü izliyor, "The Full Monty"de işsizliğin maço işçi erkekleri striptiz yapmaya kadar götürüşüne şahit oluyoruz. "Shooting Fish-Oltada Balık Çantada Keklik" filminde ise, para kazanmanın en olmadık yöntemleri art arda sıralanarak, bu izleği mantıki sınırlarına kadar taşıyor. Tabii daha umutsuz örnekler de var daha az komik olmasalar da. "Trainspotting"in eroin bağımlısı işsiz güçsüz takımı, "Naked-Çıplak"ın (1993) evsiz barksız sadist filozof kahramanı, "Twin Town"un intikam peşindeki uyuşturucu müptelası ikizleri bu kategoriye giriyor. Kısacası 90'larda İngiliz sineması geçmişte yaşamaktan, şatafatlı kostümlerle bezeli aristokratların öykülerini dillendirmekten vazgeçip üzerindeki ölü toprağını biraz olsun silkmeyi, kendi sınırlarının ötesinde de ses getirmeyi başardı. ■

"Much Ado About Nothing"

"Howards End"

"Naked"

"Shooting Fish"

EFES Pilsen

Sinemamıza Uzatılmış Samimi Bir El

Sinemamızda sponsorluk müessesesinin öncüsü olan EFES PİLSEN'in 90'lı yıllarda katkıda bulunduğu Türk filmleri azımsanamayacak kadar fazla. Bu ay içinde gösterime girecek olan "Propaganda"nın da yapımına olanak tanıyan şirketin desteklerine ilişkin bu toplu rapor ilginizi çekecek sanırız...

Yıllar boyunca üzerine ağıtlar yakılan, her dakika "öldü", "bitti", "duraksadı" ve hatta "zaten hiç olmadı ki" şeklinde ateşli tartışmaların hedefi olan, nedense bir türlü kendi haline bırakılamayan ulusal sinemamız, 90'lı yıllarda kabuğunu kırmaya yüz tuttu, üzerindeki ölü toprağından silkindi bildiğiniz gibi. Kitleler yeniden salonları doldurmaya başladı, filmler görülmemiş seyirci ve hasılat rakamlarına ulaştı. Bizler geçmiş yıllarda hiç olmadığı kadar sinemayı, sinemanın sorunlarını, "yönetmenin işini", eleştiri kurumunu tartışmaya sıvandık; dernek binalarında film analizleri düzenler olduk. Bunu sinemayı kalpten seven, bu sanatın tarihine önem veren, gerek yerli gerekse yabancı yapımları büyük bir iştahla tüketen ve en ayırt edici özellik olarak da film çekmeyi bir meslek değil, bir gönül işi olarak addeden genç yönetmenlerin ortaya çıkması ve ilk filmlerini çekmiş bulunmaları ile açıklamak mümkün. Ne var ki bugün içinde bulunduğumuz duruma katkı yapan kimi yan ve fakat hayati unsurların da altını çizmek gerekir kanısındayız. Bunlardan en öne çıkanı Avrupa filmlerini destekleme fonu Eurimages. Bu kurumun sağladığı maddi destek, kıtanın dört bir yanında, yüzlerce filmin çekilebilmesine olanak tanıdı. Bizim yönetmenlerimiz ve filmlerimiz de bu destekten ciddi ölçüde nasibini aldı. Ne var ki böylesine olumlu bir kurumun varlığı bile, sırtını büyük ölçüde paraya yaslayan bir sanat olan sinemanın yaşam bulması, ürünlerin oluşmasında tek başına kafi gelmiyor. Dolayısıyla da hemen tüm Avrupa ülkeleri ile eşzamanlı olarak, eski tip yapım şirketlerinin, 20-30 öncesinde hayatını yapımcılıkla idame ettiren "ticaret" erbabı kimselerin ortadan kalkması ile oluşan boşluğu kapatmakta tek çıkar yol olduğu, bunun da sponsorluk müessesesine tekabül ettiği gerçeği baş gösterdi.

Bu noktada ortaya irili ufaklı kimi şirketler çıktı. Politikaları uyarınca yapımlara maddi destek sağlayan, ya da bunlara vizyon kapısını açan kimi şirketler... Ancak bu şirketlerden bir tanesi, bu işi bir heves gibi görmeden, bir prestij meselesi gibi almadan, yürekli ve dirayetli bir tavırla destekledi sinemayı: EFES PİLSEN. İçinde bulunduğumuz on yıla yayılan, Uluslararası İstanbul Film Festivali sponsorluğu ile start alan, giderek 12 uzun metrajlı filmle, Yusuf Kurçenli -"Noel Baba ve Karun Hazineleri"- ve Atıf Yılmaz -"Bir Şehir Bir İnsan"- yönetimindeki iki de belgesele hayat veren bir destek sağladı Efes Pilsen. Bundan böyle de bu destek artarak devam edecek besbelli. İlişikte söz konusu filmler üstüne hafızalarımızı tazeleyecek kısa bilgilere yer vermeye çalıştık. Öyle tahmin ediyoruz ki bu yazıyı okuduğunuzda Efes Pilsen ve yöneticileri hakkındaki olumlu dileklerimize ortak olacak, ilerisi için umutlanacaksınız. Umarız bu sayfalarda daha nice sponsor şirketin sinemayı ayakta tutan girişimlerine yer vermemiz mümkün olur.

ÇÖZÜLMELER (1994)

Yönetmen: Yusuf Kurçenli. Senaryo: Yusuf Kurçenli, Cezmi Ersöz. Görüntü Yönetmeni: Colin Mounier. Müzik: Cem İdiz. Oyuncular: Tarık Akan, Nurseli İdiz, Savaş Dinçel, Tunca Yönder, Ömer Çolakoğlu, Duygu Ankara, Tomris Oğuzalp, Arif Erkin.

Uğur, edebiyat ve sanatla uğraşan, ancak hayatını muhasebecilik yaparak kazanan bir adam. Yaptığı işi sevmiyor. Daha da önemlisi bir zamanlar inandığı değerlerin yitip gitmesiyle düştüğü boşluktan nasıl kurtulacağını bilemiyor. Bunların yanısıra, küçük kardeşini politik hayata sokarak, idam edilmesine yol açmanın verdiği suçluluk duygusu da sürekli ensesinde bekliyor. Derken Uğur ile hapisteki arkadaşının karısı, yalnızlıktan mustarip Nihal arasında kaçınılmaz bir yakınlaşma doğuyor...

"Kahramanlarının sevgi arayışına yönelmiş iç dünyalarındaki kargaşa ve karmaşayı, pek derinlemesine olmasa da, ince ince gözlemlerle, özenli içtenlikli ve yalın bir anlatımla aktaran 'Çözülmeler', 1980'lerin sonlarında giderek akıma dönüşen 12 Eylül filmlerinin, yönetmen Kurçenli'nin üslubuna ve çizgisine oturtulmuş, yeni ve izlenmeye değer bir uzantısı sayılabilir..."

Sungu ÇAPAN - Cumhuriyet, 13 Mayıs 1994

KIZ KULESİ AŞIKLARI (1994)

Yönetmen: İrfan Tözüm. Senaryo: Macit Koper. Görüntü Yönetmeni: Aytekin Çakmakçı. Oyuncular: Nurseli İdiz, Beklan Algan, Mehmet Ulusoy, Aytaç Yörükaslan, Kutay Köktürk, Ayla Algan, Muhteşem Tözüm.

Hayatının sonbaharını yaşayan bir şairin, düş ile gerçek arasında gidip gelen tutkulu aşk öyküsü. İrfan Tözüm'ün daha önce "Melodram"da beraber çalıştığı Macit Koper'in senaryosundan çektiği "Kızkulesi Aşıkları", gösterildiği yıl Nurseli İdiz ve Beklan Algan'ın sevişme sahneleriyle basında sıkça yer almış ama geniş bir seyirci kitlesine ulaşmamıştı. Tözüm-Koper ikilisi kendi içine kapalı, anlaşılması güç simgelerle yüklü bir film yapmayı denemişlerdi. Kızkulesi'ne gelip bekçinin yerine geçen şair, kendini efsaneyle gerçeklik arasında bir serüvende bulur. Bu, bir anlamda onun kendi bilinçdışında yaptığı bir yolculuktur ve orada kendisiyle ilgili yüzyüze gelmesi gereken "bir şey" vardır. Baba-kız arasındaki ensest ilişki temelinde ilerleyen, simgesel bir psikolojik alt-metin kurmaya çalışan ve ne yazık ki seyir keyfi duygusundan pek nasiplenmeyen "Kızkulesi Aşıkları", eleştirmenler tarafından özenti ve itici bulunmuş, üzerinde pek durulmamıştı.

YER ÇEKİMLİ AŞKLAR - ON YÖNETMEN İKİ FİLM (1995)

ŞÖVALYE, PAMUK PRENSES VE HAİN Yönetmen: Orhan Oğuz. Senaryo: Nilüfer Açıkalın. Görüntü Yönetmeni: Orhan Oğuz. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Aytaç Arman, Mahir Günşıray, Nilüfer Açıkalın. SIR Yönetmen: Ali Özgentürk. Senaryo: Ali Özgentürk. Görüntü Yönetmeni: Ertunç Şenkay. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Sumru Yavrucuk, Civan Canova, Ayten Uncuoğlu, Özge Barut. GÜL İLE ADEM Yönetmen: Barış Pirhasan. Senaryo: Barış Pirhasan. Görüntü Yönetmeni: Erdal Kahraman. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Ülkü Duru, Olgun Şimşek, Sevda Ferdağ, Tanju Tuncel. ONA SEVDİĞİMİ SÖYLE Yönetmen: Memduh Ün. Senaryo: Tarık Dursun K.. Görüntü Yönetmeni: Orhan Oğuz. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Özcan Deniz, İpek Tuzcuoğlu, Yüksel Arıcı, Selahattin Fırat, Fikret Fırtına. KAZANDİBİ TAVUKGÖĞSÜ Yönetmen: Atıf Yılmaz. Senaryo: Zeynep Avcı. Görüntü Yönetmeni: Erdal Kahraman. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Türkan Şoray, Ali Poyrazoğlu, Onur Şenay, Zeynep Cassalini.

"On film içinde en başarılısı olarak kabul ettiğim Barış Pirhasan'ın 'Gül ile Adem'inin, ticaretten kaçayım derken sanata tutulan Türk sinemasına bir üçüncü yol olduğunu göstermesi açısından önemli bir yapıt olduğunu düşünüyorum. Pirhasan'ın başarısı, karakterleri, filmin yapısı ve öyküsüne yaklaşımı ile seyirciyi yakalayabilecek bir noktaya ulaşırken, günümüz Türkiye'sinde aydınlar ve halk olarak tanımlanan iki kesime atfedilen ve genel kabul gören özelliklerin temelsizliği, onların değer yargılarının içerdiği ikiyüzlülük ve iki tarafın birbirleriyle ilişkisi üzerine çok önemli sözler söylemeyi başarmasından kaynaklanıyor..."

Uygar ŞİRİN - Antrakt, Mart 1996

EFES Pilsen BİRA

BİR KADININ ANATOMİSİ (1995)

Yönetmen: Yavuz Özkan. Senaryo: Yavuz Özkan. Görüntü Yönetmeni: Ertunç Şenkay. Kurgu: Ayhan Ergürsel. Oyuncular: Hülya Avşar, Mehmet Aslantuğ, Uğur Polat, Taner Birsel, Hümeyra, Oktay Kaynarca, Berna Laçin, Cevdet Arıcılar.

Bir iç mimar olan Sibel holdinglerin ve büyük iş yerlerinin dekorasyonunu yapmaktadır. Aynı şirkette çalışan Metin ile rüya gibi bir evlilik yapar ancak sonu hüsran olur. Metin bir kazada hayatını kaybeder. İki yıl aradan sonra evlendiği müzisyen kocası da Sibel'i mutlu edemez. Üçüncü kez, bu defa kardeşinin yakın arkadaşı olan genç bir mühendisle evlenir. Bu evliliğin hediyesi de kısa zamanda baş gösteren şiddet olacaktır...

"Özkan, senaryosu ve filmiyle gerek bu üç erkek karakterini, gerekse çevredeki tüm tipleri oldukça inandırıcı boyutlarda karşımıza getiriyor. Ama öykünün ana karakteri olan Sibel'in yeterince iyi çizildiğini söylemek zor... Sibel'in kişiliği tam olarak belirmiyor, ayrıntıları ortaya çıkmıyor. Örneğin onun hayatına karışan üç erkekten hangisini gerçekten sevdiğini veya niçin sevip niçin sevmediğini anlamak bile kolay değil. Özkan, kendi cinisini anlatmadaki başarısını bir kadın karakteri çizmekte de gösterebilseydi..."

Atilla DORSAY - Yeni Yüzyıl, 6 Ekim 1995

A AY (1996)

Yönetmen: Reha Erdem. Senaryo: Reha Erdem. Görüntü Yönetmeni: Uğur Eruzun. Kurgu: Nathalie Le Guay. Oyuncular: Yeşim Tozan, Gülsen Tuncer, Nurinisa Yıldırım, Münir Özkul, Bijen Yüceer, Arif Pişkin, Ertuğrul Ilgın, Özcan Özgür. Yapımcılar: İbrahim Yavuzaygen, Jacques Pomonti.

11 yaşındaki Yekta, İstanbul'da, Boğaz kıyısındaki taştan, şato gibi heybetli bir evde doğmuştur. Topal martısı, hiç evlenmemiş halası ve oğlu ile gelininin ölümlerinin acısıyla yataklara düşmüş dedesi ile birlikte yaşamaktadır. Bütün hayallerini annesinin yatak odasında gizlemektedir. Annesi hakkında bildiği tek şey, bir gün kayıkla açılıp bir daha hiç geri dönmediğidir. Yekta, bir gece annesinin odasının penceresinden, denizden ışıklar saçarak geçen annesini görür. Ama kimse ona inanmaz..

"Lirizmin ağır bastığı, Doğu'ya özgü, dingin mistik bir bakışın yansıdığı, sinemasal bilgiye, birikime, yeteneğe sahip, umut veren, anlatacağı olan, aydın bir yazar-yönetmen haberleyen "A Ay"ı Atilla Tokatlı'nın "Denize İnen Sokak", Metin Ersan'ın "Sevmek Zamanı", ya da Nesli Çölgeçen'in "Kardeşim Benim"i gibi klasiklerimizin çizgisinde ve Kutluğ Ataman'ın "Karanlık Sular"ı ile birlikte, Türk sinemasının 1990'lardaki belki de en önemli ve ayrıksı üslup denemesi olarak selamlamak da olası. Bu hakiki filme hakiki sinemaseverlerin de hakkını vererek sahip çıkacağını sanırız..."

Sungu ÇAPAN - Cumhuriyet, 4 Ekim 1996

AKREBİN YOLCULUĞU (1996)

Yönetmen: Ömer Kavur. Senaryo: Ömer Kavur, Macit Koper. Görüntü Yönetmeni: Erdal Kahraman. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Mehmet Aslantuğ, Şahika Tekand, Tuncel Kurtiz, Arzu Kuyaş, Tomris Oğuzalp, Aytaç Arman, Nüvit Özdoğru.

Esrarengiz bir yabancının kendisine verdiği bir saat kulesinin adresi ve anahtarıyla yola koyulan gezginci saat tamircisi Kerem Usta, Gölköy adlı bir kasabaya varır. Dik bir yamacın tepesine kurulmuş saat kulesine bakmaya gittiğinde burada karşısına çıkan gizemli bir kadının etkisine kapılır. Ardından saat kulesi ile birlikte kasabadaki bir çok şeyin de sahibi olan Agah Bey ile tanışır ve kulede gördüğü kadının Agah Bey'in karısı Esra olduğunu öğrenir...

"Kavur, 'Akrebin Yolculuğu'nda düpedüz zamanı sorguluyor. Bir saatler dilimi mi, yoksa insan hayatının temelindeki çok daha geniş bir kavram mı? Kimilerinin filmin hikayesini, hele finalini karmaşık bulmaları da, Kavur'un kıskacından kurtulduğu dar anlamda zamanın dışında düşünememelerinden kaynaklanıyor olabilir... Ömer Kavur'un bütün filmleri gibi, teknik yönden de yetkin 'Akrebin Yolculuğu', iyi bir film. Hakçası, sinemamıza yeni bir soluk getiren 'Tabuttu Rövaşata' ile birlikte, sezonun kayda değer iki yerli filminden biri."

Sevin OKYAY - Radikal Film, 3 Mayıs 1997

EFES Pilsen BİRA

MEKTUP (1996)

Yönetmen: Ali Özgentürk. Senaryo: Ali Özgentürk. Görüntü Yönetmeni: Mirsad Herovic. Kurgu: Andrija Zafranovic. Oyuncular: Tarık Akan, Zişan Uğurlu, Ahmet Mekin, Nail Çakırhan, Necdet Mahfi Ayral, Cüneyt Gökçer, Güler Ökten.

Ragıp küçük yaşta ülkesinden ayrılmış, annesiyle birlikte Amerika'ya yerleşmiştir. Orada iyi bir eğitim alır, evlenir ve nükleer fizik alanında kısa sürede önemli bir yere gelir. Görünürde her şeyi elde etmiştir, ama yaşamında bir şeylerin eksikliğini hisseder. Uzun yılların ardından Türkiye'ye döner ve ölü olduğunu sandığı babasının hayatına ait izleri genç bir rehber kızla birlikte sürmeye başlar.

"Reklam amaçlı çok gereksiz cinsel gösterilerin, işlenmemiş diyalogların, başarısız oyunculuğun (bunca yıldır film izlerim, sarışın bomba Amerikalı eş rolündeki Jessica Campbell kadar kötüsünü görmedim), karşılığı bulunmayan 'entelektüel heveslerin', gözden kaçan ayrıntıların (otomobilin dikiz aynası nereye kayboldu acaba?) egemen olduğu, daktiloyla yazılmış bir aşk mektubu kadar soğuk, sentetik bir film "Mektup". Zarf da mazruf da kötü..."

Tunca ARSLAN - Radikal, 7 Ekim 1997

BİR ERKEĞİN ANATOMİSİ (1996)

Yönetmen: Yavuz Özkan. Senaryo: Yavuz Özkan. Görüntü Yönetmeni: Ertunç Şenkay. Kurgu: Ayhan Ergüsel. Oyuncular: Uğur Polat, Ayda Aksel, Tilbe Saran, Taner Birsel, Deniz Uğur, Aslı Seçkin, İştar Gökseven, Tarık Ünlüoğlu, Selahattin Duman. Yapımcı: Korhan Kurdoğlu, Aycan Çetin.

90'lar Türkiye'sinin kaotik ortamını fon alan film, özel ve iş yaşamı çalkantılı, hırslı, bencil bir avukat olan Taner'in, insani değerlerin yerini hoşgörüsüzlük, iki yüzlülük ve şiddetin aldığı, toplumun korkutulup, sindirildiği bir düzene baş kaldırması çerçevesinde gelişir.

"Fonda, şiddet, kan, dehşetten geçilmeyen, reality show programlarıyla yarışan, TV haber bültenlerinden yansıyan, fokur fokur kaynayan, kaosun eşiğindeki ülkemiz. İnsanların korkutulup sindirildiği, değerlerin, ilkelerin çiğnendiği, pis kokular yükselen düzene, Don Kişotça kafa tutmaya kalkışan, bir korkak kahraman avukat. Gizli çeteler, karanlık ilişkiler... Senaryo zaaflarına, nutuk atan diyaloglarına dayanıldığı ölçüde ilgiyle seyredilen, gücünü aktüaliteden alan bu yeni 'yoğun' Yavuz Özkan filmini anlamlı, iyi niyetli bulabilirsiniz, ama önemli ve başarılı saymak çok zor sonuçta."

Sungu ÇAPAN - Cumhuriyet, 28 Şubat 1997

AVCI (1996)

Yönetmen: Erden Kıral. Senaryo: Osman Şahin. Görüntü Yönetmeni: Jürgen Jürges. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Fikret Kuşkan, Jale Arıkan, Ahmet Uğurlu, Tomris Oğuzalp, Erol Demiröz, Suavi Eren, Fikret Fırtına, Mehmet Çepiç, Tamer Yılmaz.

İki episoddan oluşan "Avcı", yöre halkının dilinde zamanla söylenceye dönüşmüş gerçek bir olaya dayanır. İlk episodu yaşlı bir adam anlatır. Çolak Osman ve çocuk yaşta satın aldığı genç karısı Zala, ormanda bir avcıyla karşılaşır. Cinselliğini yaşayamamış Zala, avcının çekiciliğine kapılır ve ormanda sevişirler. O andan başlayarak kadın, kocası ve avcı arasında gerilim tırmanır. Aldatılmış koca avcıyı vurup öldürür. Ne var ki kendisini kötü bir sürpriz daha beklemektedir. İkinci episodu anlatan yaşlı kadın birinciyi tümüyle inkar eder. Bu defa avcı kadına tecavüz etmeye yeltenir ancak ereksiyon olamayınca, iktidarsızlığını şiddete dönüştürür. Şiddetini kadın kadar kocasına da yönelten avcı, adamı bayıltarak bir kuyuya sarkıtır. Zala'yı öldürmek isterken, kadının kurnazca bir oyununa gelir ve kendini kuyunun dibinde bulur. Zala iki erkeği de kuyuda kaderleriyle başbaşa bırakır...

"Osman Şahin'in senaryosunu yazdığı 'Avcı', Kurosawa'nın bir Japon klasiğinden uyarladığı 'Raşomon'un, Anadolu versiyonu olarak nitelendirilebilir. Filmin geçtiği mekan, kişilikler, konu ve temalar aynı. Bir başka ilginç benzerlik her iki filmin de yönetmenlerinin tutumunda. Kurosawa'nın 'Ran'da çok belirgin olduğu gibi bir Shakespeare yapıtını (Kral Lear) 'Japonlaştırması' gibi, Erden Kıral da sanki bir Japon yapıtını 'Anadolululaştırıyor'. İnsanın duygu ve tutkularının ne coğrafya ne de zamana göre belirlenmediğini, temelde hep aynı olduğunu, aynı kaldığını, şiddet ve cinselliği temel içgüdüler sayan Freudyen bir yaklaşımla ortaya koyuyor..."

Alin TAŞÇIYAN - Milliyet, 6 Mart 1998

EFES Pilsen BİRA

NİHAVEND MUCİZE (1997)

Yönetmen: Atıf Yılmaz. Senaryo: Atıf Yılmaz, Zeynep Avcı. Görüntü Yönetmeni: Erdal Kahraman. Kurgu: Mevlüt Koçak. Oyuncular: Türkan Şoray, Haluk Bilginer, Lale Mansur, Beyazıt Öztürk, Şükran Güngör.

Bir film stüdyosunun sahibi olan Erol, ortağı Nejat'ın tam tersine, özellikle kadınlarla ilişki kuramayan, mutsuz bir kişidir. Bunun nedeni, 25 yıl önceki bir kazada babasının dikkatsizliği sonucu hayatını kaybeden annesine duyduğu saplantılı sevgidir. Bu yüzden büyük bir otelin halkla ilişkiler müdürü olan sevgilisi İris'i mutsuz etmekte, kendisinde idealize ettiği annesinin özelliklerini aramaktadır. Erol'un sürekli "anne" diye sayıklaması, öteki dünyada rahatı kaçan annenin dünyaya geri dönmesine neden olur...

"'Nihavend Mucize' uçucu ve uçuk kaçık bir komedi. Yüreğinize sıkıntılar salan, boğazınıza takılıp, midenize oturan, neden söz ettiği bile anlaşılmayan Türk filmlerinden sıkılanlar için rahatlıkla tüketilen, hafif ve hafifletici bir film. Dahası neden söz ettiğini anlamamanıza olanak yok!"

Tuna ERDEM - Gazete Pazar, 19 Ekim 1997

KARIŞIK PİZZA (1998)

Yönetmen: Umur Turagay. Senaryo: Tamer Baran, Uygar Şirin. Görüntü Yönetmeni: Patrice Marchetti. Kurgu: Bülent Özdemir. Oyuncular: Meltem Cumbul, Cem Özer, Olgun Şimşek, Erkan Taşdöğen, Ali Sürmeli, Sait Ergenç, Baysun Gökçin.

Fiziksel bir cazibesi olmadığı halde, son derece çekici bir erkek olduğunu düşünerek yaşayan saf Murat, bir pizzacıda servis elemanı olarak çalışmaktadır. Gittiği her evde kendisini seksi ve güzel kadınların beklediği fantezisini kuran Murat, bir gün servise gittiğinde kapıyı o güne kadar gördüğü en çekici kadın açınca hayallerinin gerçek olduğunu sanır. Kapıyı açan Emel, parayı vermek üzere Murat'ı içeri davet eder. Murat, başına geleceklerden habersiz, şaşkın bir halde içeri girer ve hemen akabinde kafasına dayanan bir silahla yüzleşir, sandalyeye bağlanır. Esrarengiz kadının tutsağı olan genç adam, kendisini karışık bir mafya hesaplaşmasının içinde bulur. Fantezileri bir kabusa dönüşmek üzeredir...

"'Karışık Pizza'nın Tarantinovari filmlere yönelik parodi yanı açıkça ortada. İş yapan, izleyici tarafından tutulan bu yabancı eğilime 'Biz de yaparız!' mantığıyla göz kırpıldığı da belli oluyor. 'Dünyayı Kurtaran Adam', Yeşilçam'ın Hollywood bilimkurgu filmleriyle boy ölçüşme cesaretinin sonucunda ortaya çıkmıştı. 'Amerikalı' ise net bir dalga geçme örneğiydi. Bu iki filmin arasında bir yer edinen 'Karışık Pizza'da da benzer cesareti (dikkat edilsin, asla cahil cesareti demiyoruz!) görmek mümkün. Turagay 'taklitçi' olarak nitelendirilmeyi baştan kabullenmiş ve bunun bir suçlama haline gelmemesi için de 'kolaj'a yönelmiş sanki..."

Tunca ARSLAN - Radikal, 24 Şubat 1998

PROPAGANDA (1999)

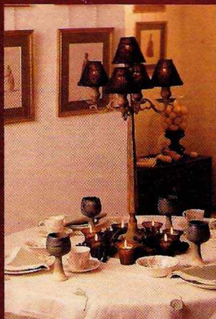
Yönetmen: Sinan Çetin. Senaryo: Sinan Çetin, Gülin Tokat. Görüntü Yönetmeni: Rebekka Haas. Müzik: Sezen Aksu. Oyuncular: Kemal Sunal, Metin Akpınar, Meltem Cumbul, Rafet El Roman, Meral Orhonsay, Ali Sunal, Nazmiye Oral, Müge Oruçkaptan, Nail Kırmızıgül, Kenan Baydemir.

Doğup büyüdüğü Hisli Hisar kasabasına Gümrük Muhafaza Müdürü olarak dönen Mehdi ve çocukluk arkadaşı, can dostu Rahim'in ailelerinin hayatları kasabanın ortasından geçen sınır telleri ile ayrılmıştır. Yüzyıllardır bir arada yaşayan Hisli Hisarlılar, sosyal yaşamlarını, aşklarını, ticaretlerini, önlerinde duran dikenli tellere rağmen ve hatta merkezi otoriteyi karşılarına almak pahasına savunurlar...

Bütçesi 2 milyon doları bulan, 6 haftalık bir sürede sesli olarak çekilen, 2000 figüranın görev aldığı, Kemal Sunal ve Metin Akpınar'ı yıllar sonra bir araya getiren "Propaganda", 5 Mart itibarı ile gösterime giriyor...

SHADES of INDIA

AMÉLIE & MÉLANIE

CARRARA

JhC

ESTEBAN
parfums pour la maison

BECARA
DESDE 1964

Catherine Memmi
PARIS

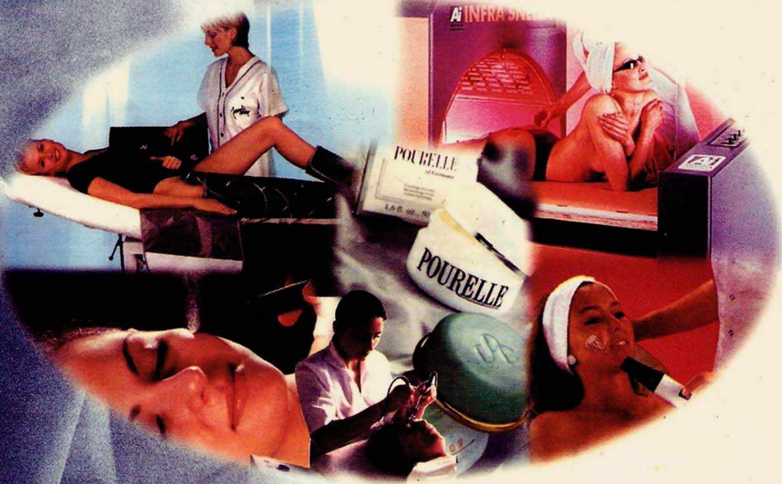
ottomania

Forum Dekorasyon ve [illegible] A.Ş. Mim Kemal Öke Cad. No:3 D:1 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel:(212) 238 5[illegible] 25 - (212) 233 68 20 Fax:(212) 2[illegible] 06 70

SANAT ODASI

Yüksek teknoloji büyüleyici güzelliğin hizmetinde...

İzmirli hanımlar üstün teknolojinin desteğiyle büyüleyici güzelliklerini keşfedecekler...

VÜCUT ANALİZİ • SELÜLİT TEDAVİSİ • INFRA SNELLA İLE BÖLGESEL ZAYIFLAMA • BENZERLERİNDEN ÜÇ KAT ETKİLİ SİSTEMLE LENF DRENAJ MASAJI • BİLGİSAYARLA CİLT ANALİZİ • POURELLE ÜRÜNLERİ İLE CİLT BAKIMI VE • ÜRÜN SATIŞI • ULTRASONIC PEELING • KIRIŞIK VE LIFTING TEDAVİSİ • FİLTRELİ MAKİNADA 8-12 DAKİKALIK SEANSLARLA GÜVENLİ BRONZLAŞMA

STUDIO AESTHETICS

MİTHATPAŞA CAD. NO:747/1 SADIKBEY - İZMİR Tel.:0.232. 232 99 51

idol - 212.266 90 09